

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

Кафедра соціально-економічної географії і регіоналістики

До захисту допустити

Завідувач кафедри _____ Людмила НЕМЕЦЬ

«_____» _____ 2023 р.

**СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КАРПАТСЬКОГО
МАКРОРЕГІОНУ УКРАЇНИ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Виконала: студентка 5 курсу, групи ГЕ-51
спеціальності **106 «Географія»**,
ОПП «Економічна, соціальна географія
та регіональний розвиток»
Степанова Ірина Володимирівна

Науковий керівник:
д. геогр. н., професор Сегіда Катерина Юріївна

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою

Голова ЕК Павло ШУКАНОВ

Секретар ЕК Олена ПЕДЬ

«_____» _____ 2023 р.

Харків – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ ТА ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КАРПАТСЬКОГО МАКРОРЕГІОН	5
1.1. Суспільно-географічне положення	5
1.2. Історичні особливості розвитку	8
1.3. Природно-ресурсний потенціал	14
Розділ 2. ЛЮДСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ КАРПАТСЬКОГО МАКРОРЕГІОНУ	19
2.1. Чисельність, склад та розселення населення	19
2.2. Демографічна ситуація	23
2.3. Трудові ресурси	33
РОЗДІЛ 3. ГОСПОДАРСТВО КАРПАТСЬКОГО МАКРОРЕГІОНУ	38
3.1. Виробничий сектор	38
3.2. Агропромисловий комплекс	43
3.3. Соціальна сфера та транспорт	44
3.4. Сучасні тенденції та перспективи соціально-економічного розвитку макрорегіону	54
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63

ВСТУП

На сьогоднішній день дослідження суспільно-географічних регіонів України дуже важливе для інвестиційної, соціально-економічної державної політики, адже потрібно розуміти можливості, ресурси, переваги кожного. Карпатський макрорегіон включає чотири адміністративні області, це середній за площею територій та чисельністю населення регіон в Україні. Основною перевагою регіону є прикордонне географічне положення, близькість до ЄС, що сприяє посиленому доступу до фінансово-ресурсних та соціальних програм, фондів міжнародної технічної допомоги на регіональному рівні та євроінтеграції суспільства; а також найбільш віддалене географічне положення серед усіх регіонів від Росії, яка є агресором стосовно нашої держави.

Територія регіону із прикордонними територіями Польщі, Угорщини і Словаччини входить до складу єврорегіону “Карпати”, який створений для підвищення ефективності економіки, вирішення екологічних проблем та раціонального використання природних ресурсів, підвищення життєвого рівня населення Карпатського макрорегіону, а також модернізацію та облаштування прикордонної та кордонної інфраструктури, сприяння розвитку малого і середнього бізнесу тощо.

Мета роботи – скласти комплексну суспільно-географічну характеристику Карпатського макрорегіону України.

Завдання:

- оцінити географічне положення, розкрити історичні особливості розвитку, охарактеризувати природно-ресурсний потенціал Карпатського макрорегіону;
- проаналізувати особливості людського потенціалу Карпатського макрорегіону, у тому числі чисельність, склад та розселення населення, демографічну ситуацію та трудові ресурси;

- охарактеризувати господарство Карпатського макрорегіону, розкрити особливості виробничого та агропромислового секторів, розкрити особливості соціальної сфери та транспорту, визначити сучасні тенденції та перспективи соціально-економічного розвитку макрорегіону.

Об'єкт дослідження – Карпатський макрорегіон України.

Предмет дослідження – особливості природоресурсного потенціалу населення та господарства Карпатського макрорегіону України.

При написанні кваліфікаційної роботи бакалавра використовувались офіційні статистичні дані Державної служби статистики України [26], Головних управлінь статистики в Івано-Франківській [23], Закарпатській [22], Львівській [24] та Чернівецькій [25] областях, Обласних державних адміністрацій Івано-Франківської [28], Закарпатської [27], Львівської [29] та Чернівецької [30] областей, Стратегії розвитку Івано-Франківської [35], Закарпатської [34], Львівської [36] та Чернівецької [37] областей, підручники, монографії, наукові статті тощо. Серед методів дослідження, які використовувались при проведенні дослідження та написання кваліфікаційної роботи бакалавра методи аналізу та синтезу, описовий, порівняння (порівняльно-історичний та порівняльно-географічний), ретроспективного аналізу, статистичний, графічний, картографічний, систематизації, узагальнення тощо.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Викладена на 75 сторінках. Робота містить 30 рисунків та 10 таблиць. Додатки містять додатковий статистичний матеріал. Список використаних джерел налічує 45 найменувань.

Розділ 1. ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ ТА ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КАРПАТСЬКОГО МАКРОРЕГІОН

1.1. Суспільно-географічне положення

Існує значна кількість варіантів суспільно-географічного (соціально-економічного) макрорайонування території України. Найчастіше виділяється п'ять (за В.Поповкіним), шість (за О.Шаблієм), дев'ять (за Ф.Заставним, М.Пістуном, П. Масляком, П.Щищенком) макрорайонів [11, 14, 20, 39].

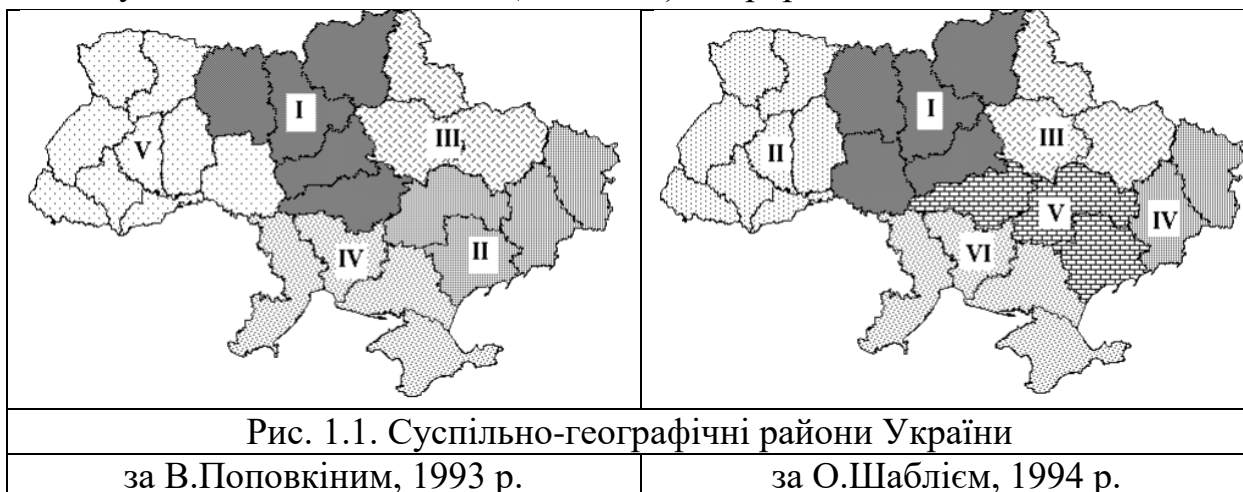

Рис. 1.2. Суспільно-географічні райони України (за М.Д. Пістуном, 1995 р.)

До складу Карпатського макрорегіону входять Івано-Франківська, Закарпатська, Львівська та Чернівецька області; таким чином регіон об'єднує південно-західні області України. Карпатський суспільно-географічний регіон межує на сході з Подільським, а на півночі з Волинським макрорегіонами України (рис. 1.2), на півдні та на заході межі карпатського макрорегіону збігаються з державним кордоном України, тож район має кордон із Молдовою, Румунією, Словаччиною, Угорщиною, Польщею (рис. 1.2).

Площа території Карпатського макрорегіону становить 56,6 тис. км², що складає 9,4% території України (рис. 1.3). Чисельність населення Карпатського макрорегіону становить 5,9 млн людей, що складає 14,2% населення України (станом на 2010 рік показник був наступний: 6,4 млн людей, що складало 12,7% населення України, рис. 1.4). На Карпатський макрорегіон припадає 9,7% природо-ресурсного потенціалу України (рис. 1.5).

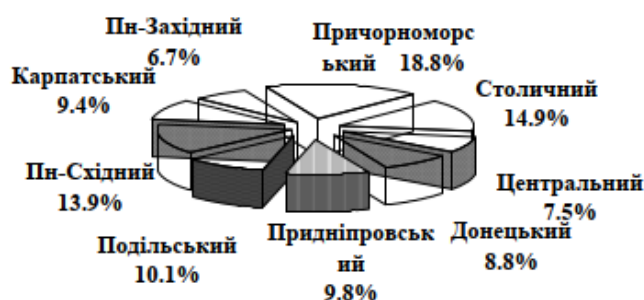

Рис. 1.3. Питома вага площі території Карпатського макрорегіону [20]

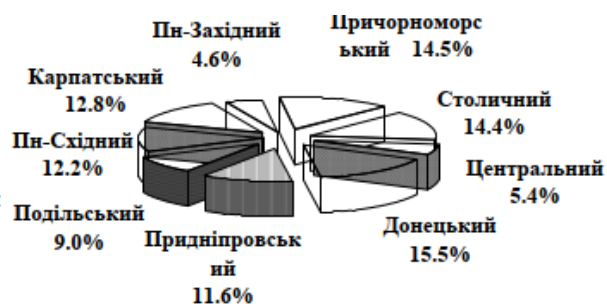

Рис. 1.4. Питома вага населення Карпатського макрорегіону [20]

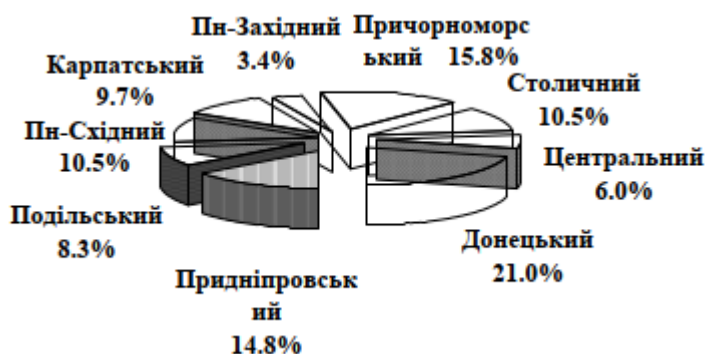

Рис. 1.5. Питома вага природо-ресурсного потенціалу Карпатського макрорегіону [20]

Таблиця 1.1. Оцінка географічного положення Карпатського макрорегіону (складено автором)

	Основні риси географічного положення
1. Положення на карті	В цілому регіон лежить в Східній Європі, займає південно-західну частину України; до складу входять Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська та Чернівецька області
2. Положення відносно сусідів	Зі сторони України, на півночі межує з Волинською, Рівненською областями; на сході – Тернопільською, Хмельницькою і Вінницькою областями. Зі сторони Європи, на заході межує із Польщею, Словаччиною, Угорщиною, на півдні – з Румунією і Молдовою.
3. Положення відносно морів	Регіон не має виходів до морів.
4. Положення відносно транспортних магістралей	Добре розвинений залізничний транспорт, багато залізничних вузлів, головна залізнична магістраль Київ – Львів – Ужгород – Чоп, яка з'єднує основні міста району з іншими містами країни. Дуже розвинений автотранспорт, головні автомагістралі: Львів – Київ, Львів – Чернівці, Львів – Ужгород. Регіоном прокладені етиленопровід, газопроводи, нафтопроводи. В обласних центрах є аеропорти міжнародного значення.
5. Положення відносно паливно-енергетичних та сировинних баз	Район має значні запаси мінеральних ресурсів. Тут є запаси нафти, газу, вугілля, калійної та кухонної солей, вапняків, сірки, баритів, цеолітів, мармура, каолінів, золота. В районі добре розвинена сировина для будівельних матеріалів, така як камінь облицювальний і будівельний, глина, пісок, скляний пісок, деревина, гравій, цегельно-черепична сировина. Регіон відомий своїми термальними та мінерально-лікувальними водами, це і гідрокарбонатні натрієві, кальцієво-магнієві, сульфідні, гідро-карбонатні сульфідні, кремнієві.
6. Положення відносно ринків збуту	Через те, що район межує із 4 європейськими країнами, тут проходять міжнародні шляхи, то район має вигідне положення до європейських ринків збуту.
Оцінка	Вигідне

Карпатський макрорегіон має вигідне суспільно-географічне положення завдяки основним факторам, а саме – розташування неподалік від центру Європи; транспортно-географічне розташування на перехресті міжнародних трубопроводів, залізниць, ліній електропередач; вигідне пограничне положення із європейськими країнами, такими як Польща, Угорщина, Словаччина, Румунія, Молдова, яке дає змогу розвивати наукові, економічні, культурні та інші міжнародні зв'язки; сприятливе положення щодо Українських Карпат, які мають численні різноманітні рекреаційні ресурси, а також розміщення в лісостеповій фізико-географічній зоні, яка сприяє розвитку господарської діяльності населення [13, 17].

В той же час економічно найрозвинутіші регіони України (Столичний, Придніпров'я, Причорномор'я, Донбас), Польщі (Верхня Сілезія, Варшава, Краків), Словаччини (Братислава) розташовуються на відстані десь 500 км від м. Львова, що є головним центром району, а це, у свою чергу, дозволяє розвивати внутрішньорайонне кооперування, зводити до мінімуму нераціональні і далекі перевезення.

1.2. Історичні особливості розвитку

В Карпатському районі знаходяться кілька історико-етнографічних земель, а саме Північна Буковина, Закарпаття, Східна Галичина, частина Західної Волині, а це призвело до значного різноманіття в історії господарського освоєння його земель [2, 11].

У IX ст. на закарпатській території було закладено перші міста на території регіону – фортеці Мукачеве, Ужгород, а у X-XI ст. – Хуст і Берегове. А з початку XI ст. вся територія району об'єдналася в Київській Русі. Згодом закарпатські землі увійшли до складу Угорщини. В період розподілу інші землі входили до Белзького, Галицького, Волинського (Бузьк) князівств (частково), а з XII ст. – Галицько-Волинського князівства. З 1281 р. Закарпаття також входило до нього, проте через сорок років знов увійшло до Угорщини.

З 40-х рр. XII ст. місто Галич став центром галицьких земель; з 70-х рр. XIII ст. – Львів, вони разом із Звенигородом і Перемишлем (нині територія Польщі) були найважливішими релігійними та торговельно-ремісничими осередками краю, тут утворився головний район з поставки солі. Тож з XI-XII ст. населення Наддніпрянщини забезпечувалося сіллю із солеварень Дрогобиччини [13, 21].

Львів був заснований у першій половині XIII ст.; він одразу став головним адміністративним та господарським центром краю. Загалом причиною цього є зручне географічне положення на перетині важливих великих торговельних шляхів: з півдня – з Молдови (через Галич і Коломию), Угорщини, від Прикарпатських соляних джерел; із заходу – з Австрії, Польщі, Чехії, Німеччини (через Ярослав і Перемишль); з півночі – із прибалтійських країн (через Белз і Володимир); зі сходу – з Києва (через Тербовлю і Луцьк).

У XII-XIII ст. була закладена Попрутська оборонна лінія, щоб захистити південні і західні кордони Галицько-Волинського князівства, основні фортеці – Кснятинська, Коломийська, Чернівецька [13, 38].

У 40-х рр. XIV ст. галицькі землі були захоплені Польщею, 1370 р. – Угорщиною, а 1387 р. – знову Польщею; 1388 р. до Польщі приєднали і Бельзкий район. На цих землях були утворені Руське, з центром у Львові, та Бельзке, центр Белз, воєводства. В середині XIV ст. Буковина (Шипинська земля) була захоплена Угорщиною (1349 р.), проте через десять років увійшла до складу Молдовського князівства, а в середині XV ст. повністю втратила свою автономію – Чернівці та Хотин стали волосними центрами. 1526 р. землі Закарпаття були розділені між Австрією, Західна Підкарпатська Русь, та Трансільванією, Східна Підкарпатська Русь [13].

З XIV ст. міста регіону почали одержувати магдебурзьке право: Львів у 1356 р., у 1405 р. – Коломия, Мукачеве – у 1445 р., Снятин – у 1448 р. та ін).

До середини XVII ст. на території України лише Львів і Київ мали населення більше 20 тис. жителів.

У XIV - XVII ст. міста Львів, Коломия, Бузьк на Волині, Снятин у Галичині, Хотин на Буковині були основними торговельно-ремісничими центрами. Окрім промислів, що були пов'язані із обробкою сільськогосподарської продукції, широко розвивалося солеваріння у Закарпатті і Прикарпатті (райони Дрогобича, Коломиї, Галича). В сільському господарстві провідною галуззю було тваринництво, а саме вівчарство, яке поширене в основному в передгірних та гірських районах Прикарпаття [20].

З кінця XVI ст. почала прискорений розвиток культурно-освітня сфера: були засновані братські школи у місті Львів, Городку, Рогатині, Комарному, єзуїтські школи – у Львові і Ужгороді. 1661 р. був заснований Львівський університет, перший на території України. У Львові почалося розвиватися книгодрукування.

З кінця XVII ст. Закарпаття було під владою Австрійської імперії. У 1772 р. відбувся перший поділ Польщі до Австрії, за яким була приєднана Східна Галичина (Белзьке і Руське воєводства), де утворилося Королівство Галичини і Льодомерії, через три роки і Північна Буковина – з 1786 р. як окремий округ Королівства Галичини і Льодомерії, а з 1861 р. – край Буковина. До 1812 р. Хотинщина була у складі Туреччини, потім як окремий повіт Бессарабської області її приєднали до складу Росії. 1867 р. всі землі району, крім Хотинщини, було приєднано до Австро-Угорської імперії: Північна Буковина і Східна Галичина входили до австрійської частини, Закарпаття – до угорської [13, 20, 43].

У XVIII ст. Львів та Броди були головними торговельно-економічними регіональними центрами, причому в другій половині століття Броди вийшли на перше значуще місце, а у 1779 р. стали вільним самостійним містом, ставши важливим міжнародно-торговельним транзитним пунктом. Серед промислів переважав лісопильний, особливо на Закарпатті та Буковині, винокурний, паперовий, суконний, а з кінця століття – виробництво горілки. Монетний двір у Львові мав особливе значення. Австрійський уряд 1784 р. встановив монополію на виробництво солі, що негативно вплинуло на розвиток

солеваріння в регіоні, а згодом призвело до закриття всіх приватних солеварень. Найбільші ярмарки були у Бродах, Львові, Мукачеві, Чернівцях, Ужгороді.

У XIX ст. головним господарським центром регіону і найбільшим містом був Львів, де впродовж другої половини століття кількість населення збільшилася більше, ніж вдвічі (1849 р. – 70 тис. жителів, а у 1900 р. – 160 тис.). В місті було 34 із 50 промислових підприємств всієї Східної Галичини. Інші значні і важливі міста – Стрий, Чернівці, Коломия, Станіслав [20].

Взагалі впродовж XIX ст. землі регіону були відсталою окраїною Австро-Угорщини з господарської сторони. Основною економічною галуззю залишалось лісове та сільське господарство, в яких було зайнято десь 75% населення Північної Буковини і Східної Галичини, а також 85% жителів Закарпаття. На рівнині було розвинене екстенсивне землеробство (в основному, вирощування пшениці), а у гірській розвивалося екстенсивне тваринництво (в основному, вівчарство). Також в районі були розвинені солеварне (перші солеварні на парових машинах працювали у Косові, Калуші та Стебнику) і лісопильне виробництва. Практично всю деревину вивозили на угорські та австрійські деревообробні заводи, за межі району. В регіоні була невелика кількість підприємств паперової та сірникової промисловостей, а також кілька меблевих фабрик (таких як “Мундус” в Ужгороді) та лісохімічних заводів (зокрема у Сваляві). В галузі харчової промисловості серед найрозвиненіших можна виділити тютюнову, спиртогорілчану та борошномельну галузі [20, 32].

Із середини XIX ст. в Карпатському районі почала розвиватися паливна, насамперед нафтова промисловість [42, 43].

Особливо високих темпів нафтова промисловість набула після використання глибинного буріння у 1887 р. Щорічний видобуток нафти збільшився з 20,9 тис. тон 1874 р. до 326,3 тис. тон у 1900 р. На початку XX ст. століття Бориславський нафтовий басейн займав перші місця по видобутку нафти в Європі. Третя частина видобутої нафти перероблялась на місці, а

решта – на угорських та австрійських підприємствах, а також експортувалась до Німеччини – через високе мито на імпорт нафтопродуктів, і низьке – на нафту. Також поряд з нафтовою розвивалася озокеритова промисловість, проте до кінця століття через скорочення запасів та зменшення попиту вона майже занепала [13, 33].

Невеликі буровугільні шахти були у Золочівському, Коломийському, Снятинському і Жовківському повітах. Неконкурентоспроможність місцевих залізовиробів та низька якість залізної руди призвели до того, що машинобудування та металургія практично не розвивалися [1].

З середини ХІХ ст. почали будуватися залізниці, передусім, перша в Україні Перемишль – Львів у 1861 р., Львів – Чернівці, Львів – Бухарест, Чоп – Ужгород, Ярослав – Сокаль, Стрий – Станіслав та ін.

На початку ХХ ст. основні банківські центри у Галичині – Львів, на Буковині – Чернівці; тут функціонували філії Австро-Угорського держбанку, а також було багато приватних праських і віденських банків, Буковинський торгівельний банк, Львівський кредитний банк тощо.

У ХІХ ст. у Карпатському районі почали відкриватися курорти, такі як Трускавець і Моршин. Також почали відкриватися вищі навчальні заклади, зокрема, Академія ветеринарної медицини та Технічна академія (згодом політехнічний інститут) у Львові, Чернівецький університет; засновано Літературне товариство ім. Т.Г. Шевченка, на основі якого у 1892 р. утворений провідний науково-просвітянський центр Західної України – Наукове Товариство ім. Т.Г. Шевченка [13].

Ставропігійна бурса (Львів), учительська семінарія (Ужгород) та ін. готували вчителів. Значна наукова робота проводилася в інституті Оссолінських (“Оссолінеум”) у Львові.

На початку ХХ ст. населення регіону масово емігрувало в інші країни. Наприклад, лише за 1905-14 рр. із Закарпаття виїхало 40 тис, за 1900-10 рр. з Галичини та Буковини – 300 тис. осіб [20].

Після першої світової війни галицькі землі були захоплені Польщею, де вони увійшли до складу Станіславського і частково Львівського, Краківського, Поліського та Люблінського воєводств); буковинські землі були захоплені Румунією (Мармарош, частково Бессарабія, Буковина); закарпатські – Чехословаччиною (частково Словаччина та краї Підкарпатська Русь).

1939 р. Східна Галичина була приєднана до УРСР, а саме Львівська, Дрогобицька (1959 р. приєднано до Львівської) та Станіславська (з 1962 р. – Івано-Франківська) області. Через рік до УРСР приєднали Буковину та частину Бессарабії до Чернівецької області, але вони в період другої світової війни були окуповані Румунією (до 1944 р.). Закарпаття у 1938-39 рр. було захоплено Угорщиною, а після другої світової війни повернулося до Чехословаччини. В 1945 р. Закарпаття увійшло до складу УРСР, де 1946 р. утворено Закарпатську область. В 1951 р. від Польщі до Львівської області приєднано Забужжя з центром Белз в обмін на частину Дрогобицької області.

За часів, коли землі району перебували у складі Румунії, Польщі та Чехословаччини (до другої світової війни), для цих територій характерними були: аграрне перенаселення, занепад господарського сектора (85% підприємств були дрібними) і, авжеж, нові хвилі еміграції до Західної Європи та Північної Америки [13, 17, 43].

У кінці 40-х – на початку 50-х рр. ХХ ст. в Карпатському регіоні відбувся значний розвиток промисловості. Були відкриті потужні родовища, такі як нафтове (Долинське), газові (Угерське, Рудківське, Більче-Волицьке); збудовано Добротвірську ДРЕС та магістральний газопровід Дашава – Київ; збудовано нафтопереробний завод у Дрогобичі; почалася експлуатація Львівсько-Волинського кам'яновугільного басейну. Водночас виникла нова для району галузь – машинобудування (Львів, Дрогобич, Станіслав, Коломия, Мукачеве, Чернівці). Легка та целюлозно-паперова промисловість продовжували розвиватися.

У 1950-х рр. у Львові почали випускати перші телевізори “Львів”, а з кінця 1960-х рр. – кольорові телевізори “Електрон” [1, 43].

У другій половині 1940-х рр. засновано багато нових вищих навчальних закладів, таких як Ужгородський університет, що став першим вузом Закарпаття (1945 р.), інститути у містах Львів, Чернівці, Станіслав, Дрогобичі. На базі відкритих Яворівського та Роздольського родовищ сірки у 1950-80-х рр. було утворено гірничохімічні комбінати, збудовано нові підприємства хімічної промисловості (Калуш, Сокаль), Бурштинську ТЕС, магістральний газопровід Уренгой – Помари – Ужгород.

На початку 1960-х рр. у Львові було створено виробничі об'єднання-фірми: взуттєвий “Прогрес” та шкіряний “Світанок”, що стали новинкою вітчизняної легкої промисловості [20].

1.3. Природно-ресурсний потенціал

Територія Карпатського макрорегіону включає в себе Закарпаття, Передкарпаття та Українські Карпати, де у Закарпатській області, у Рахівському районі розташовується найвища точка України – г. Говерла (висотою 2061 м).

У районі – помірно-континентальний клімат. У горах з висотою клімат змінюється. Зима тут м'яка і багатосніжна, в горах триває понад 3,5 місяці, що дозволяє розвивати зимовий туризм; літо коротке, вологе і нежарке; осінь тепла і суха. У липні середні температури в передгір'ї - +18...+19°C, в Закарпатті - +20°C, а в горах - +7...+13°C. Гори та передгір'я – це зона надмірного зволоження, саме тут випадає найбільша кількість опадів в країні – 1600 мм в рік на полонині Плай. В Карпатах період міжсезоння тривалий, це відображається на розвитку гірського масового туризму [1].

Карпатський макрорегіон має гарні запаси водних ресурсів. Найбільші водоносні річки – Тиса, Дністер, Черемош, Стрий, Бистриця, Свіча, Прут, Буг та ін., використовуються для роботи ГЕС, лісосплаву (Черемош), судноплавства (Дністер). Гірські ріки характеризуються швидкою течією, великою каламутністю, особливо під час повені; мають низькі температури

води, навіть в теплу пору, тож для масового купання не годяться, але завдяки численним порогам і водоспадам підвищують естетичну привабливість гірських ландшафтів, що дозволяє розвивати водний екстремальний туризм. Рівнинні річки також характеризуються мальовничими ландшафтами із-за глибоко врізаних долин і урвистих схил. Найбільші озера – це Синевир, Бребенескул, Несамовите та ін [9, 11].

Рис. 1.6. Фізична карта України [45]

Тут поширені дерново-підзолисті, чорноземні та сірі лісові ґрунти. Для гірської частини розміщенню ґрунтів притаманна висотна поясність – від сірих лісових до буроземів. Найбільшими печерами є Попелюшка, Буковинка, Піонерка, що дозволяють розвивати спелеотуризм. Тут є сольові шахти Солотвина, які використовують для лікування астми, туберкульозу та алергічних захворювань, а також вулканічний купол (Ужгород), грязьові вулкани, що поблизу с. Старуня Івано-Франківської області [38].

Тваринний і рослинний світ Карпатського туристичного регіону різноманітний, обумовлений висотною поясністю та широтною зональністю. Тільки в Карпатах налічується понад 2 тис. видів рослин, серед них – понад 100 ендеміків. Ліси – найважливіший ресурс району, в Гірських Карпатах лісистість становить 40%, що сприяє санаторно-курортній діяльності. Бук, дуб, сосна, граб, смерекові – найбільш поширені види дерев. Тут багато різноманітних лікарських рослин, диких плодів, ягід та грибів, це сприяє розвитку промислового туризму [14].

До об'єктів природно-заповідного фонду входять біосферний Карпатський заповідник; національні природні парки Яворівський та Сколівські Бескиди Львівської області; національні природні парки Синевир та Ужанський Закарпатської області; Гуцульський, Галицький, Карпатський національні природні парки Івано-Франківської області; Сторожинецький дендропарк; Вижницький національний природний парк Чернівецької області.

Серед основних рекреаційних ресурсів району можна виділити мінеральні води типу “Нафтуса” у Трускавці; сірководневі води в Немирові і Чернівцях; сульфатно-натрієві води в Моршині, Трускавці; води типу “Нарзан” в Ужгороді і Шаяні; типу “Єсентуки” у Квасах, Драгові; типу “Боржомі” в Сваляві і Полянні тощо; лікувальні грязі в Івано-Франківській і Чернівецькій областях; гірські ландшафти із гірським повітрям [4].

Паливні і нерудні мінеральні ресурси регіона мають міжрайонне значення: нафта та природний газ Передкарпатського нафтогазоносного басейну (передусім нафтові родовища Борислав, Долина та газові родовища Дашава, Битків, Рудки); калійні солі Передкарпаття (Стебник і Калуш); кам'яне вугілля в Львівсько-Волинському басейні; кухонна сіль (Солотвин, Надвірна, Рахів); вапняки (Роздол); сірка в Передкарпатті (Яворів, Роздол, Немирів); алуніти (Берегове), каоліни; мармур (Рахів, Ділове); глина, скляні піски; золото (Мужіївське родовище в Закарпатті) [19].

На території Львівської, Чернівецької і Івано-Франківської областей знаходиться Передкарпатський нафтогазоносний басейн площею 15 тис. км².

Видобувати нафту почали ще у XVII ст. До другої половини XIX ст. нафту добували колодязним способом на Бориславському промислі, що є найстарішим в Європі. Основні поклади газу зосереджено на глибині 800-2900 м у Бориславсько-Покутській зоні, поклади нафти – на 300-5000 м. У 1924 р. відкрито Дашавське газове родовище і розпочато промисловий видобуток газу. Загалом розвідано 29 нафтових (Орів-Уличнянське родовище, Долинське тощо), 82 газових (Опарське, Угерське, Залужанське та ін.) та нафтогазових (Південно-Долинське, Битків-Бабченське, Заводнянське) родовища [18].

Рис. 1.7. Корисні копалини України [45]

Сумарний природо-ресурсний потенціал Карпатського макрорегіону складає майже 10% природо-ресурсного потенціалу України. Компонентна структура природо ресурсного потенціалу включає чималий потенціал лісових, водних і рекреаційних ресурсів, Львівська та Івано-Франківська області мають багато мінерально-сировинних ресурсів. У Карпатському районі забезпеченість лісовими ресурсами на душу населення майже втричі вища, аніж у середньому по Україні, рекреаційними і водними – у півтора рази [38].

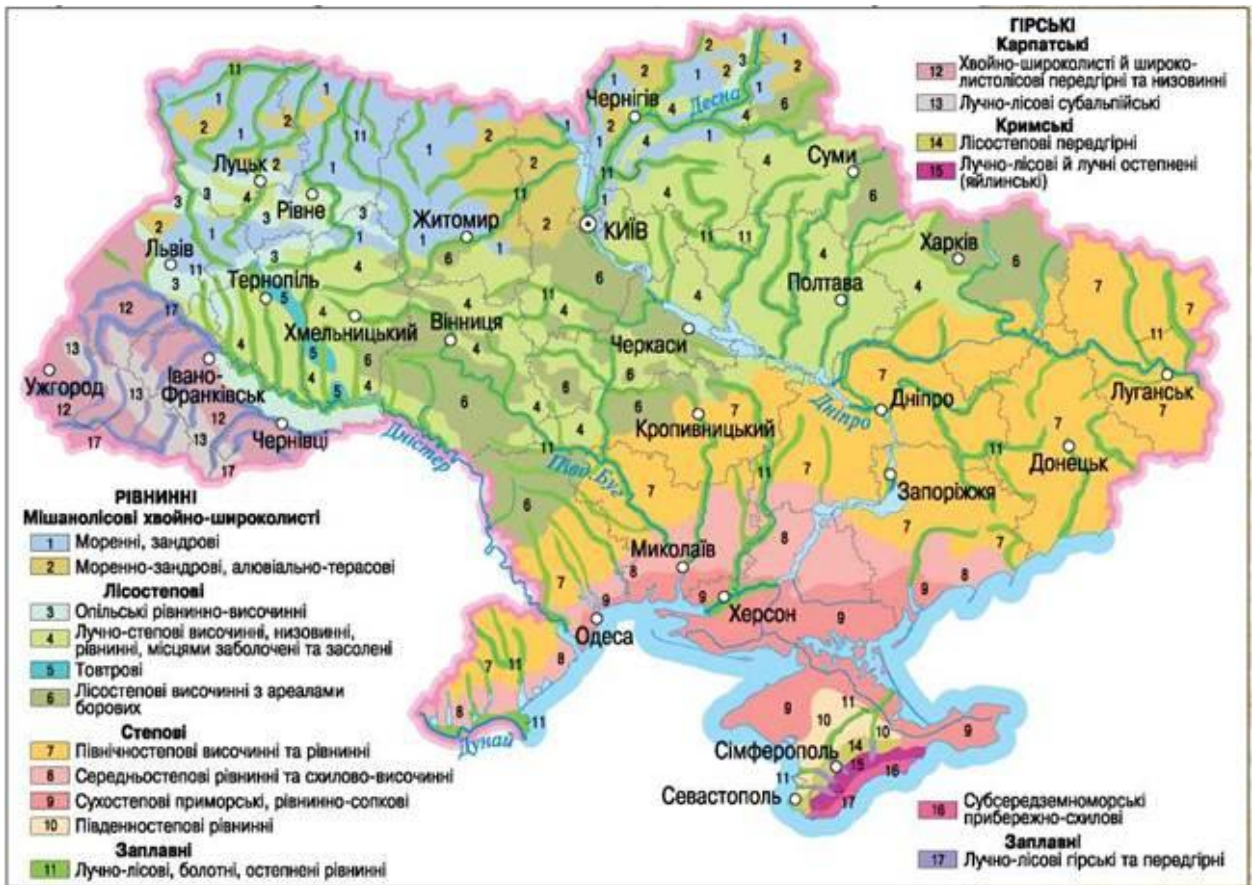

Рис. 1.8. Ландшафти України [1]

Природні туристичні ресурси визначаються наявністю гірського рельєфу, печер, кліматом, мінеральними водами, природно-заповідним фондом. Гірський масив Українських Карпат простягається з північного заходу на південний схід, має різні висоти 1000-2000 м, займає разом з Закарпатською низовиною та Передкарпатською височиною 37 тис. км² (65,5% території району) та є найкращою умовою для розвитку туристично-рекреаційної діяльності. Найвища точка – гора Говерла (2061 м) є рекреаційним об'єктом супер-точка тур [3].

Розділ 2. ЛЮДСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ КАРПАТСЬКОГО МАКРОРЕГІОНУ

2.1. Чисельність, склад та розселення населення

Чисельність населення Карпатського макрорегіону становить 5,9 млн, що складає 14,5 % населення України (рис. 2.1). Аналіз динаміки свідчить, що у 2010 рік показник був наступний: 6,4 млн людей, що складало 12,7% населення України, у 2016 рік: 6,1 млн людей, що складало 14,2% населення, таблиця 2.1.

Враховуючи географічні умови території макрорегіону, історичні особливості розвитку та ведення господарства, Карпатський макрорегіон є найменш урбанізованим серед усіх макрорегіонів України. Також варто підкреслити, що на рівнинній частині території макрорегіону для сільського розселення характерним є долинно-яружних тип сільських поселень [20]. Територія Карпат здебільшого представляє гірсько-долинний тип сільський поселень, які розташовані у долинах річок вузькими смугами. Тож, чисельність міського населення Карпатського макрорегіону становить 2,9 млн, що складає 10,3 % міського населення України (табл. 2.1). Аналіз динаміки свідчить, що у 2016 рік показник був наступний: 3 млн людей, що складало 10,2% міського населення України. Натомість сільське населення Карпатського регіону складає чверть сільського населення України. Чисельність сільського населення Карпатського макрорегіону становить 3 млн, що складає 24 % сільського населення України (табл. 2.1). Аналіз динаміки свідчить, що у 2016 рік показник був наступний: 3,1 млн людей, що складало 23,4% сільського населення України [17].

Адміністративно-територіальний устрій Карпатського макрорегіону представлений 22 районами, в межах яких виділяється 251 територіальна громада; 81 місто (варто зазначити, що 44 із них у Львівській області і це найбільша кількість міст серед усіх областей України), 85 селищ міського типу, 3592 сільських населених пунктів (таблиця 2.1).

Рис. 2.1. Чисельність населення територіальних громад України, 2021 рік [45]

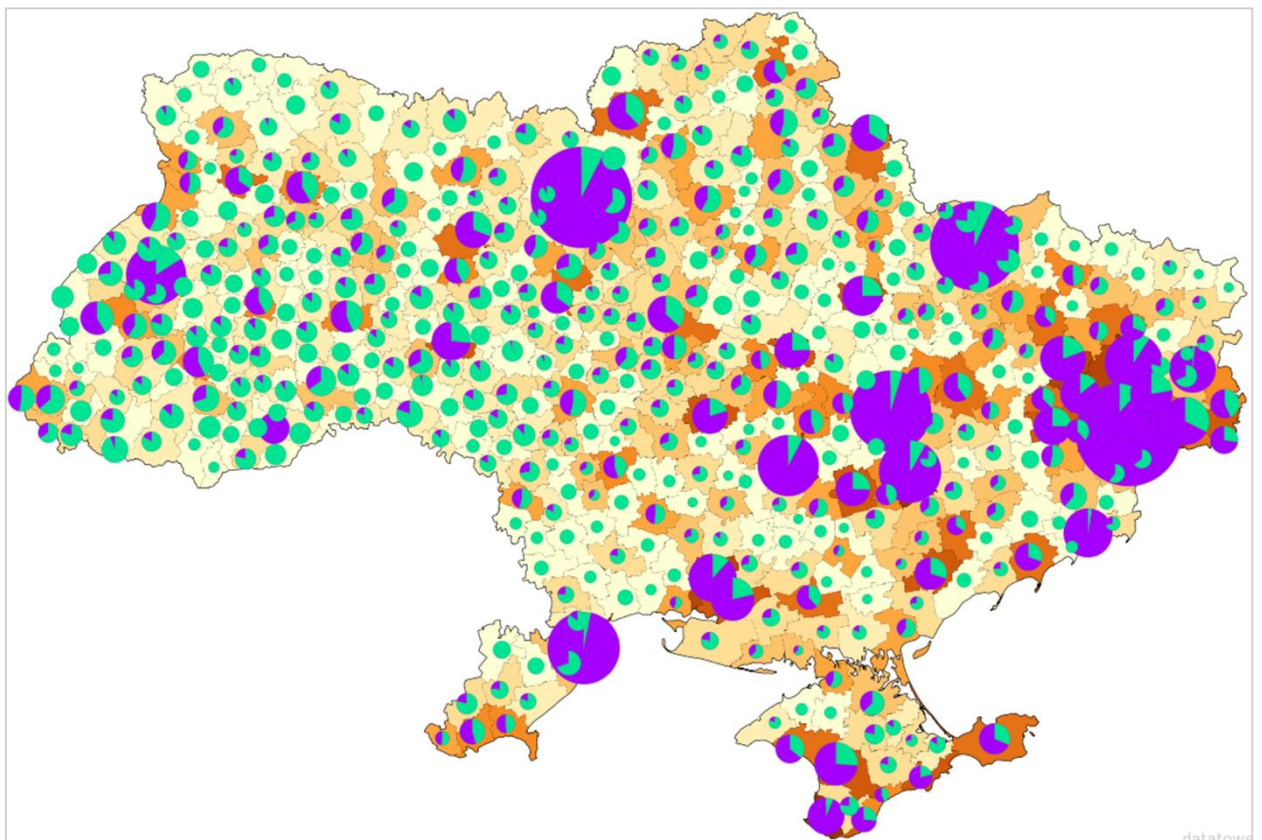

Рис. 2.2. Частка міського населення та населені пункти України [45]

Таблиця 2.1. Чисельність населення Карпатського макрорегіону
(складено автором за даними [22-26, 40-41])

	Все населення					
	2016	2018	2019	2020	2021	2022
Україна	42760516	42386403	42153201	41902416	41588354	41167335
<i>Карпатський район</i>	<i>6085577</i>	<i>6071960</i>	<i>6056449</i>	<i>6035604</i>	<i>6005554</i>	<i>5964888</i>
<i>%</i>	<i>14,2</i>	<i>14,3</i>	<i>14,4</i>	<i>14,4</i>	<i>14,4</i>	<i>14,5</i>
Закарпатська	1259158	1258155	1256802	1253791	1250129	1244476
Івано-Франківська	1382352	1377496	1373252	1368097	1361109	1351822
Львівська	2534174	2529608	2522021	2512084	2497750	2478133
Чернівецька	909893	906701	904374	901632	896566	890457
Міське населення						
	2016	2018	2019	2020	2021	2022
Україна	29584952	29370995	29256696	29139346	28959536	28693708
<i>Карпатський район</i>	<i>3008129</i>	<i>3004215</i>	<i>3001484</i>	<i>2997259</i>	<i>2985906</i>	<i>2968260</i>
<i>%</i>	<i>10,2</i>	<i>10,2</i>	<i>10,3</i>	<i>10,3</i>	<i>10,3</i>	<i>10,3</i>
Закарпатська	466948	465499	466138	465904	465330	463361
Івано-Франківська	604509	606155	606950	606764	605411	602570
Львівська	1544862	1542118	1537677	1534040	1526767	1516357
Чернівецька	391810	390443	390719	390551	388398	385972
Сільське населення						
	2016	2018	2019	2020	2021	2022
Україна	13175564	13015408	12896505	12763070	12628818	12473627
<i>Карпатський район</i>	<i>3077448</i>	<i>3067745</i>	<i>3054965</i>	<i>3038345</i>	<i>3019648</i>	<i>2996628</i>
<i>%</i>	<i>23,4</i>	<i>23,6</i>	<i>23,7</i>	<i>23,8</i>	<i>23,9</i>	<i>24,0</i>
Закарпатська	792210	792656	790664	787887	784799	781115
Івано-Франківська	777843	771341	766302	761333	755698	749252
Львівська	989312	987490	984344	978044	970983	961776
Чернівецька	518083	516258	513655	511081	508168	504485
Адміністративний поділ						
	райони	Територіальні громади	міста	смт	Сільські населені пункти	
Україна	140	1469	461	881	28369	
<i>Карпатський район</i>	<i>22</i>	<i>251</i>	<i>81</i>	<i>85</i>	<i>3592</i>	
<i>%</i>	<i>15,7</i>	<i>17,1</i>	<i>17,6</i>	<i>9,6</i>	<i>12,7</i>	
Закарпатська	6	64	11	19	578	
Івано-Франківська	6	62	15	24	766	
Львівська	7	73	44	34	1850	
Чернівецька	3	52	11	8	398	

Найбільші міста Карпатського макрорегіону: Львів (724 тис. населення), Чернівці (267 тис. населення), Івано-Франківськ (237 тис. населення), Ужгород (115 тис. населення), Мукачеве (85 тис. населення), Коломия (61 тис. населення), Стрий (60 тис. населення). Рівень урбанізації в Карпатському макрорегіону складає 50%, в розрізі областей Львівська область відзначається найвищим показником (61%), Івано-Франківська та Чернівецька області характеризуються показником 43-44%, найнижчий показник у Закарпатській області і складає 35%. Карпатський макрорегіон характеризується високою густотою населення: 112-118 осіб/км.кв у Львівській та Чернівецькій областях, близько 100 осіб/км.кв у Закарпатській та Івано-Франківській областях, що пов'язано із системою розселення [31].

У Карпатському макрорегіоні відмічається дуже різноманітний етнічний склад населення. Зокрема, мононаціональними є Івано-Франківська та Львівська області: у структурі населення українці складають більше 90%, проживають також поляки, білоруси, євреї, росіяни та представники інших національностей [20]. В етнічній структурі Закарпатської області питома вага українців складає 78%, угорців – 12%, також проживають румуни, словаки, росіяни [27]. У Чернівецькій області питома вага українців в етнічній структурі населення складає 70%, румуни – 10 %, молдовани – 9 %, росіяни – 7 %, євреї – 2 % [30]. Згідно з даними перепису населення 2001 року, саме такий розподіл населення за етнічною приналежністю [26].

Населення Карпатського макрорегіону традиційно є релігійним, рівень релігійності є найвищим в Україні, рівень релігійності вдвічі переважає загальнонаціональний показник. Варто відмітити строкатість та різноманіття релігійного складу населення Карпатського макрорегіону [20]. Переважання у структурі населення прихильників греко-католицької віри (близько 55%) спостерігається у Львівській та Івано-Франківській областях, близько третини населення – прихильники православ'я; саме для цих двох областей характерним є найменша частка в Україні протестантів [26, 28, 29]. Натомість у Чернівецькій області спостерігається переважання у структурі населення

прихильників православної віри (близько 60%), близько третини населення – протестанти [30]. Найбільша строкатість релігійного складу населення спостерігається у Закарпатській області: третина населення є прихильниками православ'я, 20 % прихильники протестантської віри, греко-католики та римо-католики, а також саме у Закарпатській області спостерігається найвища частка в Україні прибічників неохристиянських вірувань [27].

3.2. Демографічна ситуація

Традиційно демографічна ситуація у Карпатському макрорегіоні у порівнянні з іншими макрорегіонами України відзначається позитивними тенденціями: вищі показники народжуваності, нижчі показники смертності (рис. 2.3). Ряд територіальних громад характеризуються додатнім природним приростом, зокрема у Закарпатській, Івано-Франківській та Чернівецькій областях.

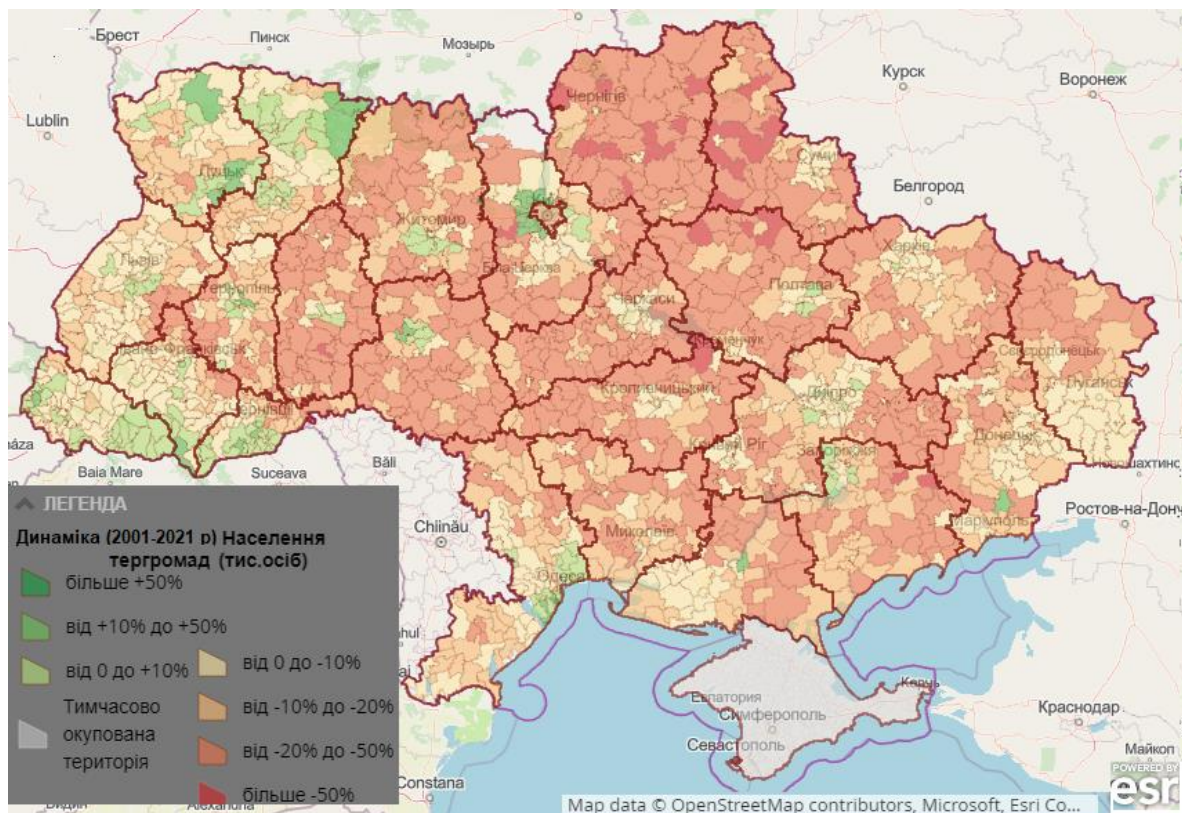

Рис. 2.3. Динаміка чисельності населення територіальних громад України, за 2000-2021 роки [45]

Таблиця 2.2. Рух населення Карпатського макрорегіону
(складено автором за даними [22-26, 40-41])

	Загальний приріст (скорочення) чисельності населення					
	2015	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	-168782	-198139	-233202	-250785	-314062	-421019
<i>Карпатський</i>	-4310	-8879	-15511	-20845	-30050	-40666
%	2,6	4,5	6,7	8,3	9,6	9,7
Закарпатська	-412	-622	-1353	-3011	-3662	-5653
Івано-Франківська	-201	-2419	-4244	-5155	-6988	-9287
Львівська	-3625	-4419	-7587	-9937	-14334	-19617
Чернівецька	-72	-1419	-2327	-2742	-5066	-6109
	Природний приріст (скорочення) населення					
Україна	-183015	-210136	-251791	-272297	-323378	-442280
<i>Карпатський</i>	-6891	-13273	-18263	-21759	-30378	-42852
%	3,8	6,3	7,3	8,0	9,4	9,7
Закарпатська	1239	-525	-1437	-2511	-3253	-5817
Івано-Франківська	-2102	-3880	-4804	-5423	-7384	-10045
Львівська	-4960	-7085	-9473	-11036	-15198	-20450
Чернівецька	-1068	-1783	-2549	-2789	-4543	-6540
	Міграційний приріст (скорочення) населення					
Україна	14,2	12	18,6	21,5	9,3	21,3
<i>Карпатський</i>	2,5	4,5	2,7	1	0,4	2,2
%	17,6	37,5	14,5	4,7	4,3	10,3
Закарпатська	-1,7	-0,1	0,1	-0,5	-0,4	0,2
Івано-Франківська	1,9	1,5	0,5	0,3	0,4	0,8
Львівська	1,3	2,7	1,9	1,1	0,9	0,8
Чернівецька	1	0,4	0,2	0,1	-0,5	0,4
	Кількість живонароджених					
	2015	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	411781	363987	335874	308817	293457	271983
<i>Карпатський</i>	70937	62413	58491	55242	54518	50452
%	17,2	17,1	17,4	17,9	18,6	18,5
Закарпатська	16788	14552	13883	13016	13503	12631
Івано-Франківська	15583	13426	12645	12128	11793	10545
Львівська	27909	25002	23253	21803	21129	19440
Чернівецька	10657	9433	8710	8295	8093	7836
	Кількість померлих					
Україна	594796	574123	587665	581114	616835	714263
<i>Карпатський</i>	77828	75686	76754	77001	84896	93304
%	13,1	13,2	13,1	13,3	13,8	13,1
Закарпатська	15549	15077	15320	15527	16756	18448
Івано-Франківська	17685	17306	17449	17551	19177	20590
Львівська	32869	32087	32726	32839	36327	39890
Чернівецька	11725	11216	11259	11084	12636	14376

Таблиця 2.3. Рух населення Карпатського макрорегіону
(обчислено та складено автором за даними [22-26, 40-41])

	Коефіцієнт загального приросту (скорочення) чисельності населення, проміле					
	2015	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	-3,4	-3,5	-5,1	-5,6	-7,6	-10,3
<i>Карпатський</i>	-0,7	-1,5	-2,6	-3,5	-5,0	-6,8
Закарпатська	-0,3	-0,5	-1,1	-2,4	-2,9	-4,5
Івано-Франківська	-0,1	-1,8	-3,1	-3,8	-5,2	-6,8
Львівська	-1,5	-1,7	-3	-3,9	-5,7	-7,9
Чернівецька	-0,1	-1,6	-2,6	-3	-5,6	-6,8
	Загальний коефіцієнт природного приросту (скорочення) населення, проміле					
Україна	-4,2	-5,1	-6,1	-6,6	-8,1	-11,2
<i>Карпатський</i>	-1,1	-2,2	-3,0	-3,6	-5,1	-7,2
Закарпатська	1	-0,4	-1,2	-2	-2,6	-4,7
Івано-Франківська	-1,5	-2,9	-3,5	-4	-5,5	-7,4
Львівська	-2	-2,8	-3,8	-4,3	-6,1	-8,2
Чернівецька	-1,2	-2	-2,8	-3,1	-5,1	-7,3
	загальний коефіцієнт міграційного приросту (скорочення) населення, проміле					
Україна	8	15,2	9,6	9,6	5,1	8,5
<i>Карпатський</i>	0,4	0,7	0,4	0,2	0,1	0,4
Закарпатська	-13,1	-0,8	0,7	-4	-3,3	1,3
Івано-Франківська	13,8	10,6	4,1	2	2,9	5,6
Львівська	5,3	10,5	7,5	4,4	3,4	3,3
Чернівецька	10,9	4	2,5	0,5	-5,8	4,8
	Загальний коефіцієнт народжуваності, проміле					
	2015	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	10,7	9,4	8,7	8,1	7,8	7,3
<i>Карпатський</i>	11,7	10,3	9,7	9,2	9,1	8,5
Закарпатська	13,3	11,6	11	10,4	10,8	10,1
Івано-Франківська	11,3	9,7	9,2	8,8	8,6	7,8
Львівська	11	9,9	9,2	8,7	8,4	7,8
Чернівецька	11,7	10,4	9,6	9,2	9	8,8
	Загальний коефіцієнт смертності, проміле					
Україна	14,9	14,5	14,8	14,7	15,9	18,5
<i>Карпатський</i>	12,8	12,5	12,7	12,8	14,2	15,7
Закарпатська	12,3	12	12,2	12,4	13,4	14,8
Івано-Франківська	12,8	12,6	12,7	12,8	14,1	15,2
Львівська	13	12,7	13	13	14,5	16
Чернівецька	12,9	12,4	12,4	12,3	14,1	16,1

Протягом 2015-2021 рр. чисельність населення Карпатського макрорегіону зменшується, загальне скорочення населення у 2015 році становило менше одного проміле (приріст $-0,7\%$), тоді як у Львівській області коефіцієнт скорочення становив $1,5\%$, а в усіх інших областях – був близький до нуля: $0,1 - 0,3 \%$. До 2021 року ситуація погіршилась і коефіцієнт скорочення зріс до $6,8 \%$. Аналіз динаміки (рис. 2.4) свідчить про стрімке зростання скорочення в результаті природного руху населення, протягом всього період міграційний приріст має додатне значення, але дуже невисоке ($0,4 \%$ у 2015 та 2021 рр., $0,7 \%$ у 2017 році, $0,1 \%$ у 2020 році).

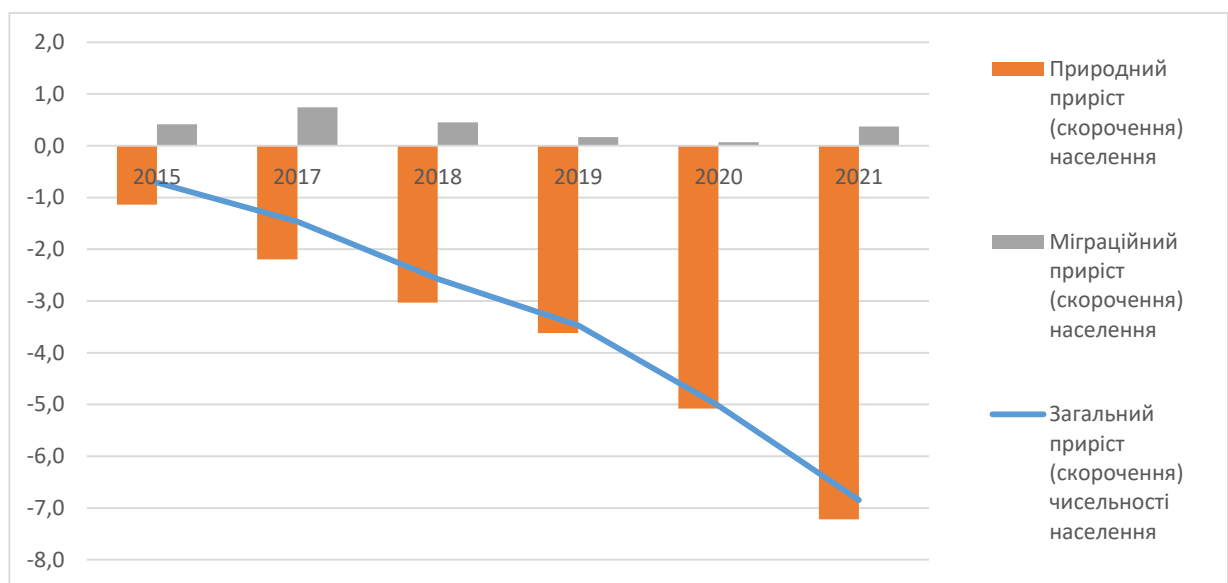

Рис. 2.4. Динаміка руху населення Карпатського макрорегіону, 2014-2021 рр., проміле (побудовано автором за даними [22-26, 40-41])

У розрізі областей макрорегіону (рис. 2.5) чітко проявляється диференціація: найменше від'ємне значення приросту у Закарпатській області (складає $-4,5 \%$ у 2021 році, у 2015 році показник складав $-0,3 \%$, за весь період динаміка до збільшення обсягів). У Чернівецькій та Івано-Франківській областях коефіцієнт загального приросту населення складає $-6,8 \%$ у 2021 році, тоді як у 2015 році цей показник становив $-0,1 \%$, протягом досліджуваного періоду динаміка до збільшення обсягів скорочення чисельності населення. У Львівській області найбільші темпи депопуляції серед інших областей регіону: у 2021 році він становить $-7,9 \%$. В усіх без

винятку областях макрорегіону спостерігається від'ємне значення природного приросту, $-4,7\%$ – у Закарпатській області, $-8,2\%$ – у Львівській області. В усіх областях макрорегіону додатний міграційний приріст у 2021 році, від $1,3\%$ – у Закарпатській області до $5,6\%$ – в Івано-Франківській області [13].

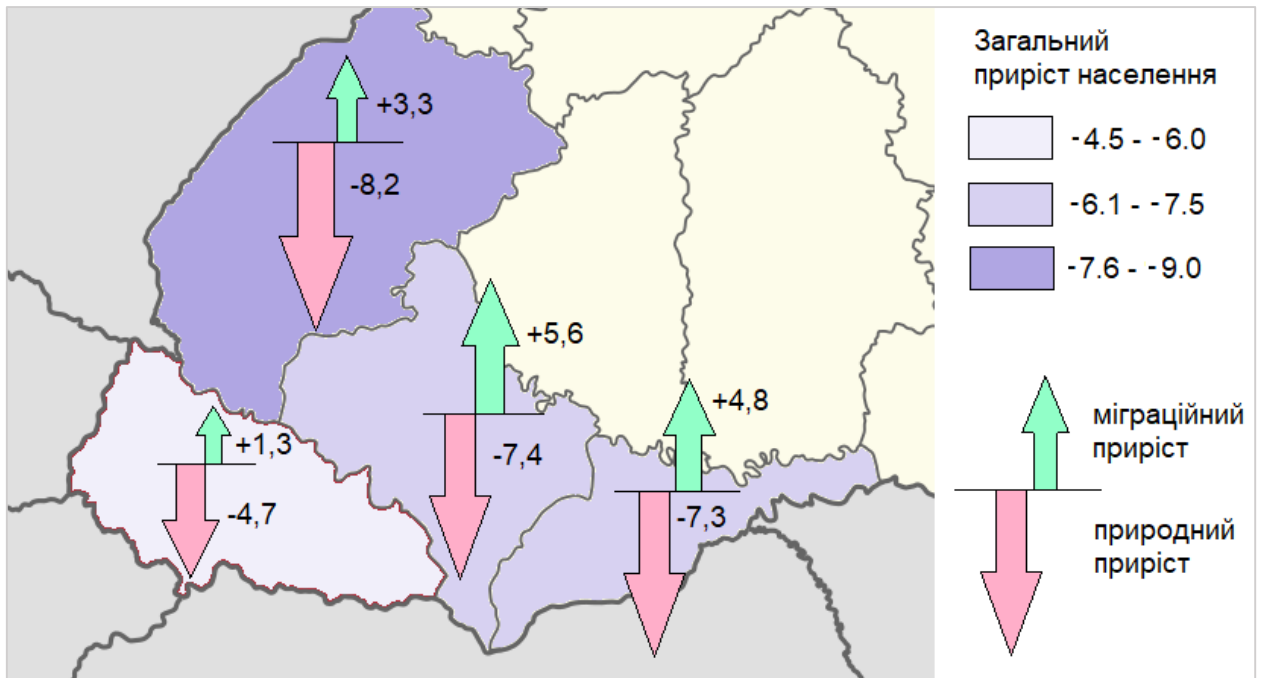

Рис. 2.5. Приріст (скорочення) населення Карпатського макрорегіону в розрізі областей, 2021 р., проміле (побудовано автором за даними [26, 40-41])

Динаміка природного руху населення Карпатського макрорегіону (рис. 2.6) свідчить про постійне переважання кількості померлих над кількістю народжених. У 2015 році рівень народжуваності та смертності були майже рівні, але в подальшому спостерігається суттєве зниження рівня народжуваності (з $11,7\%$ у 2015 році до $8,5\%$ у 2021 році), а з 2019 року – підвищення рівня смертності (з $12,8\%$ у 2015 році до $15,7\%$ у 2021 році), що і обумовило стрімке скорочення чисельності населення за рахунок природного руху [21].

У розрізі областей макрорегіону (рис. 2.7) показник природного скорочення коливається від $-4,7\%$ – у Закарпатській області, $-8,2\%$ – у Львівській області. Аналіз динаміки показує, що у 2015 році він складав $-1,5-$

-2 ‰ у Львівській, Чернівецькій та Івано-Франківській областях, а у Закарпатській мав додатне значення і склав 1 ‰.

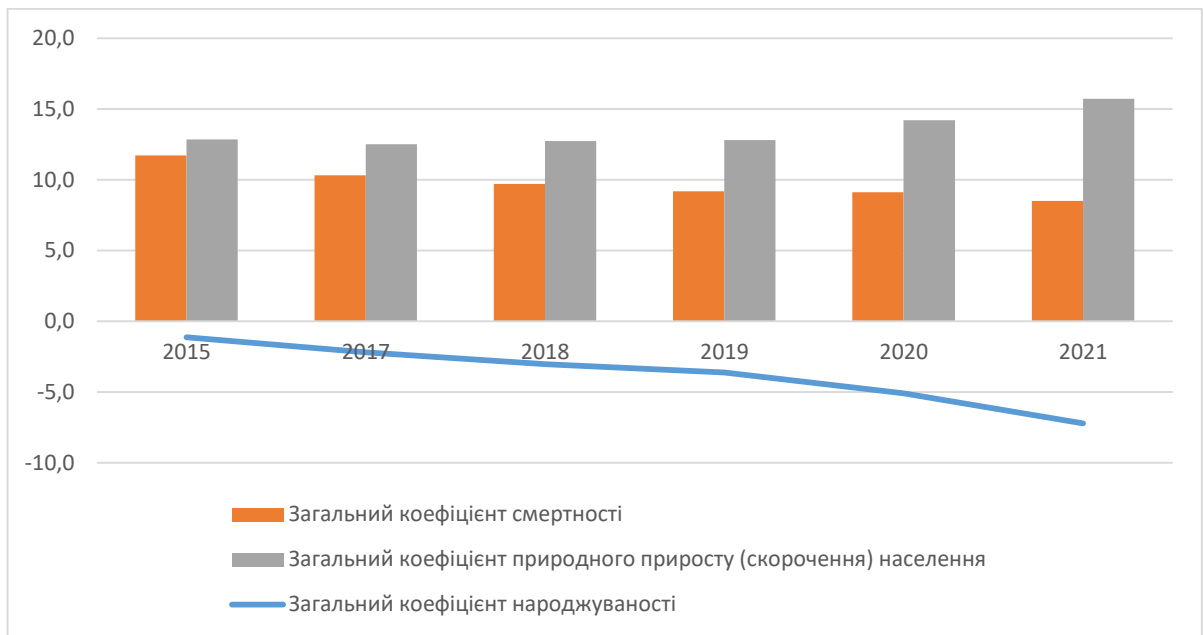

Рис. 2.6. Динаміка природного руху населення Карпатського макрорегіону, 2015-2021рр., проміле (побудовано автором за даними [22-26, 40-41])

Рівень народжуваності в розрізі областей макрорегіону коливається від 7,8 ‰ у Львівській та Івано-Франківській областях, до 10 ‰ у Закарпатській області. Стосовно динаміки, то в усіх областях він знизився на 3 ‰. Основними чинниками можна назвати соціально-економічні, вплив пандемії і свідоме обмеження рівня народжуваності, а також поступову зміну демографічної поведінки та перехід до однодітної моделі сім'ї, пізній вік вступу, розповсюдження пізнього материнства тощо. Рівень смертності в розрізі областей макрорегіону коливається від 14,8 ‰ у Закарпатській області до 16 ‰ у Львівській та Чернівецькій областях. Стосовно динаміки, то рівень смертності в усіх областях зріс: на 2,5 ‰ – у Закарпатській області, на 3 ‰ в усіх інших областях. Незважаючи на таку динаміку, тим не менш серед інших макрорегіонів України в карпатському найнижчий рівень смертності, що пояснюється в тому числі статеві-віковою структурою населення [16]

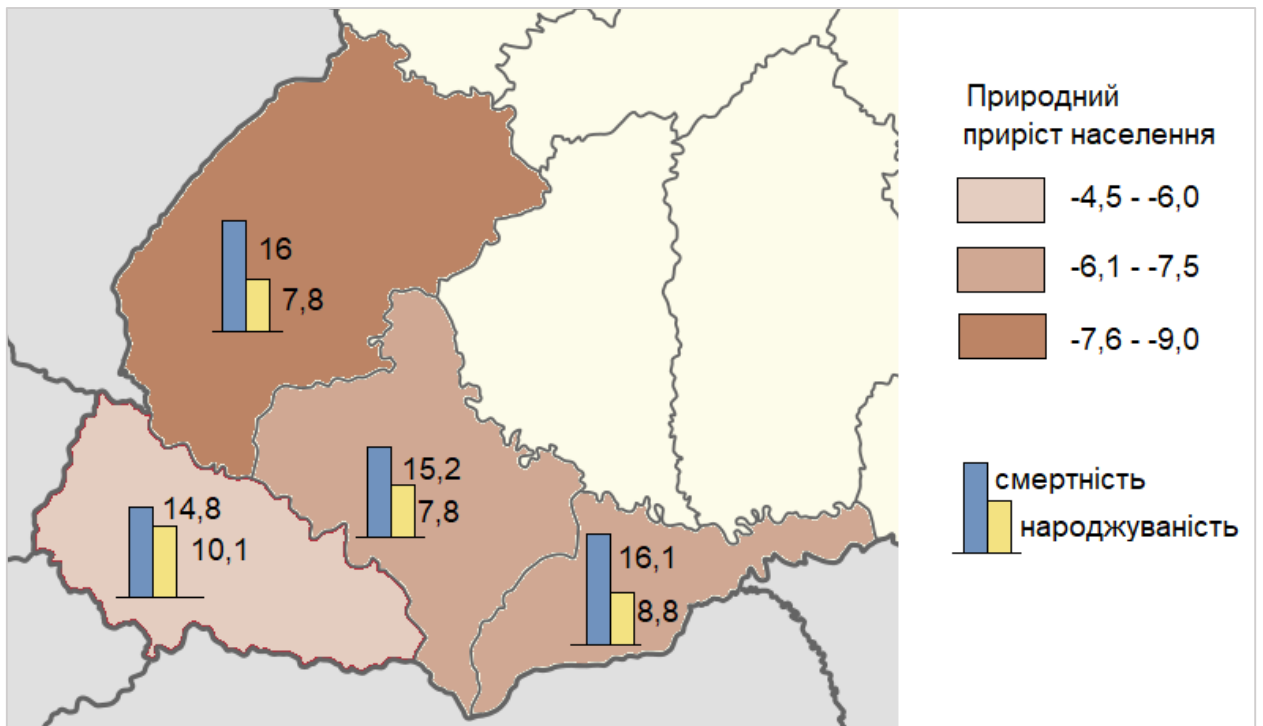

Рис. 2.7. Природний приріст (скорочення) населення Карпатського макрорегіону в розрізі областей, 2021 р., проміле (побудовано автором за даними [22-26, 40-41])

Карпатський макрорегіон характеризується однією із найсприятливіших віковою структурою населення серед усіх макрорегіонів України. Аналіз структури населення Карпатського макрорегіону (таблиця 2.4) у порівнянні з іншими свідчить про те, що на Карпатський макрорегіон припадає 16,5% населення України у віці до 15 років (1083547 осіб), 14,8% населення України у віці до 16-59 років (3598059 осіб), 12,4% населення України у віці старшому за 60 років (1256288 осіб), тож питома вага макрорегіону найбільша саме за молодим населенням. Що стосується розподілу населення карпатського макрорегіону за віковими групами, то частка людей у віці до 15 років (діти та підлітки) складають 18 % (у 2010 році було 24%), частка людей у віці 16-59 складає 61 % (у 2010 році було 55 %), частка людей у віці старшому за 60 років складає 21% (не змінилась у порівнянні із 2010 роком).

Таблиця 2.4. Вікова структура населення Карпатського макрорегіону
(складено автором за даними [22-26, 40-41])

	Чисельність постійного населення у віці 0–15 років					
	2016	2018	2019	2020	2021	2022
Україна	6856311	6895699	6862759	6786514	6678195	6550378
<i>Карпатський район</i>	1109936	1118874	1116873	1109540	1098451	1083547
%	16,2	16,2	16,3	16,3	16,4	16,5
Закарпатська	262686	264980	264644	262908	261113	258369
Івано-Франківська	250379	250435	249207	247299	244226	240048
Львівська	432119	437613	437329	434328	429597	423237
Чернівецька	164752	165846	165693	165005	163515	161893
	Чисельність постійного населення у віці 16–59 років					
Україна	26317358	25641322	25293695	24968071	24618898	24294937
<i>Карпатський район</i>	3799185	3743858	3706207	3669276	3631255	3598059
%	14,4	14,6	14,7	14,7	14,7	14,8
Закарпатська	784564	775004	769514	764162	757880	753382
Івано-Франківська	864281	852145	843367	834614	826715	819102
Львівська	1583344	1557439	1538904	1521338	1503083	1486752
Чернівецька	566996	559270	554422	549162	543577	538823
	Чисельність постійного населення у віці 60 років і старше					
Україна	9417210	9679745	9827110	9978194	10121624	10152383
<i>Карпатський район</i>	1149462	1182234	1206375	1229794	1248854	1256288
%	12,2	12,2	12,3	12,3	12,3	12,4
Закарпатська	209075	215338	219811	223888	228303	229892
Івано-Франківська	264966	272190	277952	283458	287442	289946
Львівська	500341	516186	527418	538048	546700	549774
Чернівецька	175080	178520	181194	184400	186409	186676
	загальна чисельність населення					
Україна	42590879	42216766	41983564	41732779	41418717	40997698
<i>Карпатський район</i>	6058583	6044966	6029455	6008610	5978560	5937894
%						
Закарпатська	1256325	1255322	1253969	1250958	1247296	1241643
Івано-Франківська	1379626	1374770	1370526	1365371	1358383	1349096
Львівська	2515804	2511238	2503651	2493714	2479380	2459763
Чернівецька	906828	903636	901309	898567	893501	887392

Таблиця 2.5. Демографічне навантаження у Карпатському макрорегіоні
(обчислено та складено автором за даними [22-26, 40-41])

	Демографічне навантаження					
	2016	2018	2019	2020	2021	2022
Україна	618,4	646,4	659,8	671,4	682,4	687,5
<i>Карпатський район</i>	594,7	614,6	626,9	637,5	646,4	650,3
Закарпатська	601,3	619,8	629,6	637,0	645,8	648,1
Івано-Франківська	596,3	613,3	625,1	635,9	643,1	647,0
Львівська	588,9	612,4	626,9	639,2	649,5	654,5
Чернівецька	599,4	615,7	625,7	636,3	643,7	646,9
	Демографічне навантаження дітьми					
Україна	260,5	268,9	271,3	271,8	271,3	269,6
<i>Карпатський район</i>	292,2	298,9	301,4	302,4	302,5	301,1
Закарпатська	334,8	341,9	343,9	344,0	344,5	342,9
Івано-Франківська	289,7	293,9	295,5	296,3	295,4	293,1
Львівська	272,9	281,0	284,2	285,5	285,8	284,7
Чернівецька	290,6	296,5	298,9	300,5	300,8	300,5
	Демографічне навантаження людьми похилого віку					
Україна	357,8	377,5	388,5	399,6	411,1	417,9
<i>Карпатський район</i>	302,6	315,8	325,5	335,2	343,9	349,2
Закарпатська	266,5	277,9	285,6	293,0	301,2	305,1
Івано-Франківська	306,6	319,4	329,6	339,6	347,7	354,0
Львівська	316,0	331,4	342,7	353,7	363,7	369,8
Чернівецька	308,8	319,2	326,8	335,8	342,9	346,5
	Коефіцієнт старіння населення					
Україна	22,1	22,9	23,4	23,9	24,4	24,8
<i>Карпатський район</i>	19,0	19,6	20,0	20,5	20,9	21,2
Закарпатська	16,6	17,2	17,5	17,9	18,3	18,5
Івано-Франківська	19,2	19,8	20,3	20,8	21,2	21,5
Львівська	19,9	20,6	21,1	21,6	22,0	22,4
Чернівецька	19,3	19,8	20,1	20,5	20,9	21,0

Показники демографічного навантаження у Карпатському макрорегіоні (таблиця 2.5) так само невисокі: у 2021 році загальне навантаження складає 650 %, що нижче за загальнонаціональний показник (687 %), але у порівнянні із 2015 роком він збільшився (594 % у 2015 році). Натомість навантаженнями дітьми вище за загальнонаціональний показник, що є відображенням наймолодшої структури населення (301 % проти 269 % у 2021 році), з 2015 року цей показник зріс (з 292 %). Значно нижчим за

загальнонаціональний показник є рівень навантаження людьми похилого віку: 349 ‰ у карпатському макрорегіоні та 418 ‰ в Україні в цілому, в динаміці цей показник зріз з 302 ‰ у 2015 році. Частка людей похилого віку у загальній структурі населення (коефіцієнт старіння) у 2021 році становила 21%, у порівнянні з 2015 роком зросла на 2 ‰. У порівнянні із загальнонаціональним показником вона значно менша: 21,2 ‰ проти 24,8 ‰. У розрізі областей макрорегіону відзначається суттєва диференціація у Закарпатській області найменша серед усіх областей України частка людей похилого віку (18,5%).

У розрізі областей макрорегіону (рис. 2.8) вище демографічне навантаження у Львівській області, в усіх областях частка людей у віці 16-59 складає 60-61 ‰, що до розподілу людей похилого віку, то найменша їхня частка у Закарпатській області (18,5%), в інших 21-22%, частка дітей вища теж у Закарпатській області (20,8%), тоді як в інших 17-18% [27, 29].

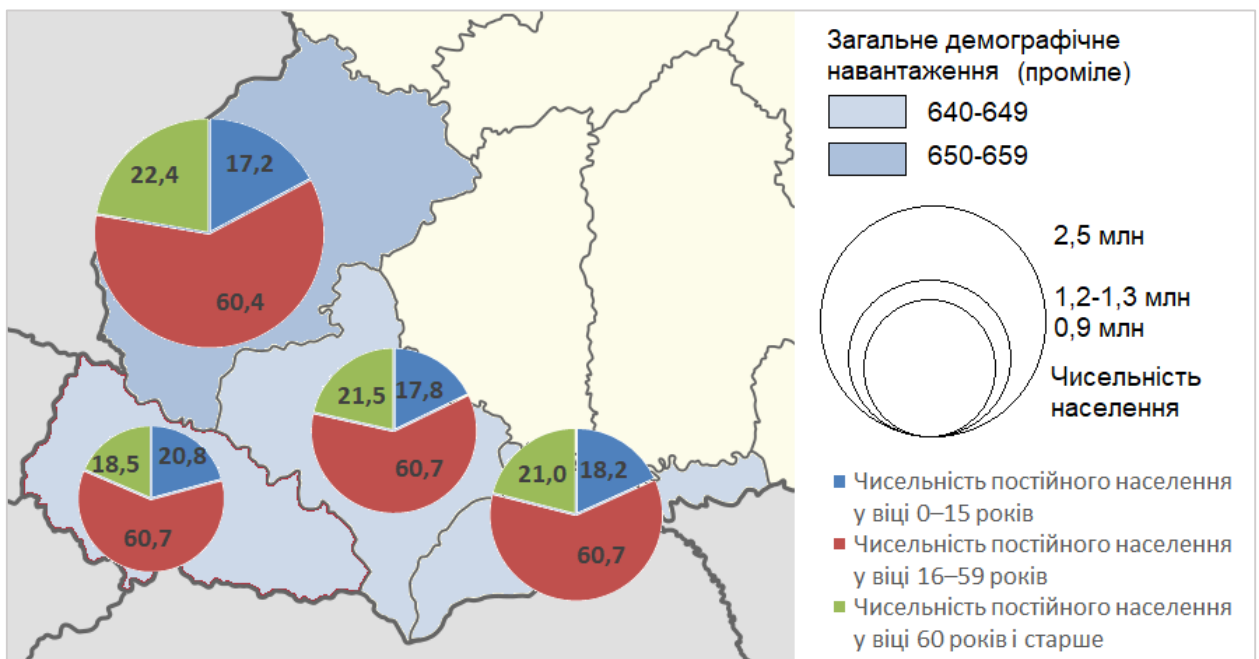

Рис. 2.8. Структура населення Карпатського макрорегіону в розрізі областей, 2021р., проміле (побудовано автором за даними [22-26, 40-41])

Мобільність населення Карпатського макрорегіону є низькою, що підтверджують невисокі обсяги сальдо міграції. За період 2015-2021 року у Закарпатській області сальдо міграції з від'ємного набуло додатнього

значення (з -13,‰ у 2015 році до 1,3 ‰ у 2021 році). Для всіх інших областей сальдо міграції традиційно додатне, але його обсяги зменшились у порівнянні із 2015 роком. Близькість до державного кордону та висока доступність європейських країн обумовлюють тісні зв'язки та переміщення населення [17].

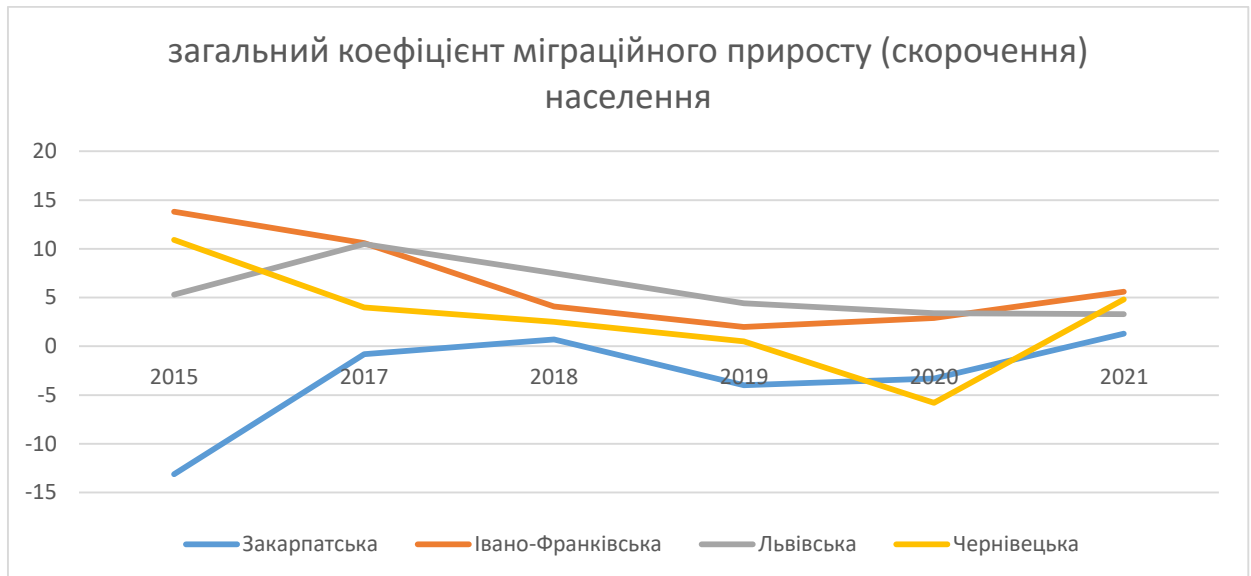

Рис. 2.9. Динаміка міграційного руху населення Карпатського макрорегіону в розрізі областей, 2015-2021рр., проміле (побудовано автором за даними [26])

Таким чином, демографічна ситуація у карпатському макрорегіоні характеризується проявами та загостренням демографічних проблем, хоча демографічна ситуація лишається найсприятливішою у порівнянні і з іншими регіонами України. Відзначається збільшення обсягів депопуляції. Зниження рівня народжуваності та збільшення рівня смертності, зростання частки людей похилого віку у віковій структурі населення. Відповідно, всі ці зрушення впливають і на трудові ресурси макрорегіону.

2.3. Трудові ресурси

На Карпатський макрорегіон припадає 15,4 % трудових ресурсів (робочої сили) України. Динаміка економічно активного населення у Карпатському макрорегіоні у віці 15-70 років протягом 2015-2021 років свідчить про скорочення з 2720,9 тис.осіб до 2659. У розрізі областей

макрорегіону найвищий показник (61,3%) у Чернівецькій області, найнижчий (58,9 %) в Івано-Франківській області (додаток А).

Найвищий рівень зайнятості був у 2019 році, після чого показники зменшились (рис. 2.10). У 2021 році рівень зайнятості становив 55,6% у Львівській та Чернівецькій областях, 52,8% у Закарпатській області. Структура зайнятості населення Карпатського макрорегіону (рис. 2.11) відображає структуру його економіки. На Карпатський макрорегіон припадає 21,5 % зайнятих у будівництві, 21,5 % – у розміщенні та організації харчування, 20,9% зайнятих у сільському, рибному та лісовому господарстві; по 15% в освіті та в охороні здоров'я, 13,6 % – у промисловості, 13,4 % у торгівлі, 13 % – мистецтво та спорт, по 12,9 % – у транспорті та доставці й у державному управлінні і обороні. Найменша питома вага Карпатського макрорегіону у фінансовій та страховій діяльності, а також у професійній та науково-технічній діяльності (по 9,5%), в той же час найбільша питома вага Карпатського макрорегіону в інших видах економічної діяльності (28 %).

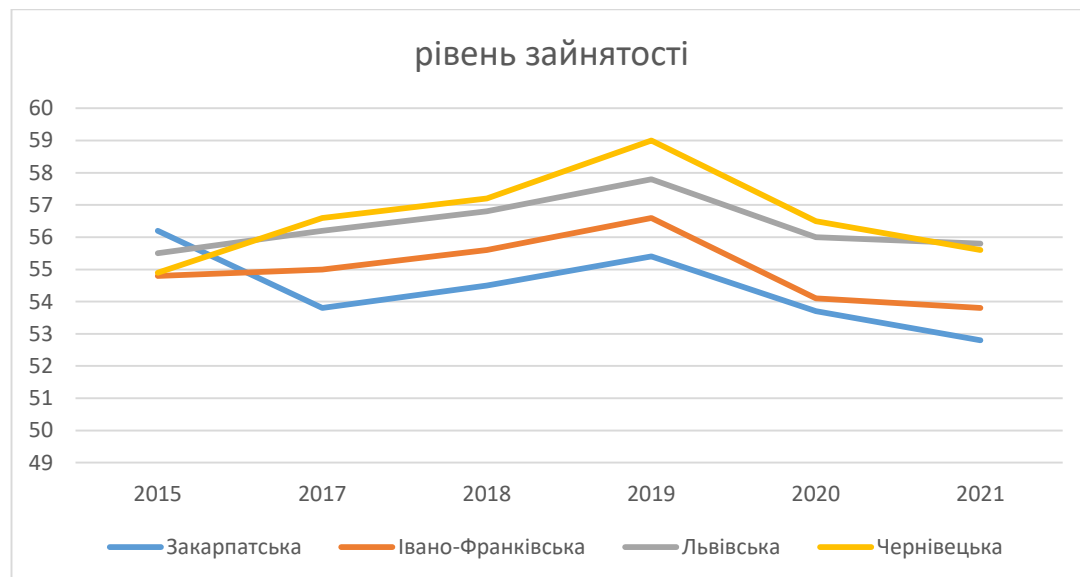

Рис. 2.10. Динаміка рівня зайнятості населення Карпатського макрорегіону в розрізі областей, 2015-2021рр., відсотки (побудовано автором за даними [22-26, 40-41])

Рис. 2.11. Структура зайнятості населення Карпатського макрорегіону, 2021 р., відсотки (побудовано автором за даними [22-26, 40-41])

У структурі зайнятості населення Карпатського макрорегіону (рис. 2.11) найбільша частка припадає на сільське, рибне та лісове господарство (23%) і на оптову та роздрібну торгівлю (20%), промисловість (13%), освіта (8%), будівництво, транспорт і доставка, охорона здоров'я (по 6 %). Існує диференціація в розрізі областей (рис. 2.12). Найменша частка зайнятих у сільському, лісовому та рибному господарстві у Львівській області, що є результатом найвищого серед областей макрорегіону рівня урбанізації (17% проти 27,5%), найменша частка зайнятих у промисловості у Чернівецькій та Закарпатській областях (10-11%), будівництва – в Івано-Франківській та

Чернівецькій областях (4,6%); зайнятість у інших видах економічної діяльності на Закарпатті (8,3%).

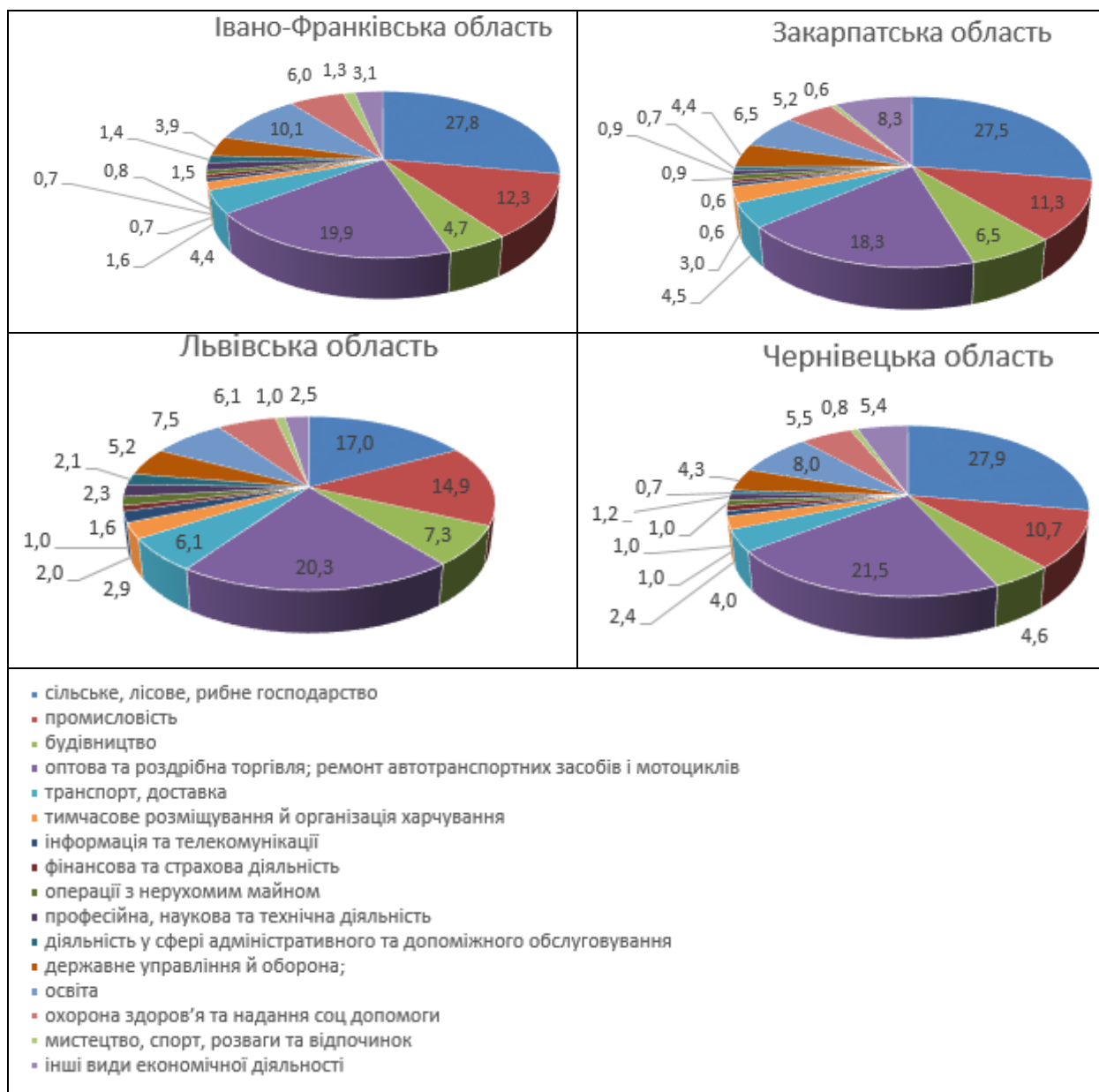

Рис. 2.12. Структура зайнятості населення областей Карпатського макрорегіону, 2021 р., відсотки (побудовано автором за даними [22-26, 40-41])

У Карпатському макрорегіоні вищий рівень безробіття, ніж в цілому по Україні, аналіз його динаміки (рис. 2.13) свідчить про зростання, починаючи з 2019 року. У порівнянні з 2015 роком зросла диференціал рівня безробіття серед областей макрорегіону. У 2021 році найвищий рівень безробіття у

Закарпатській області (11%), у Чернівецькій та Івано-Франківській він близький до загальнонаціонального показника [15].

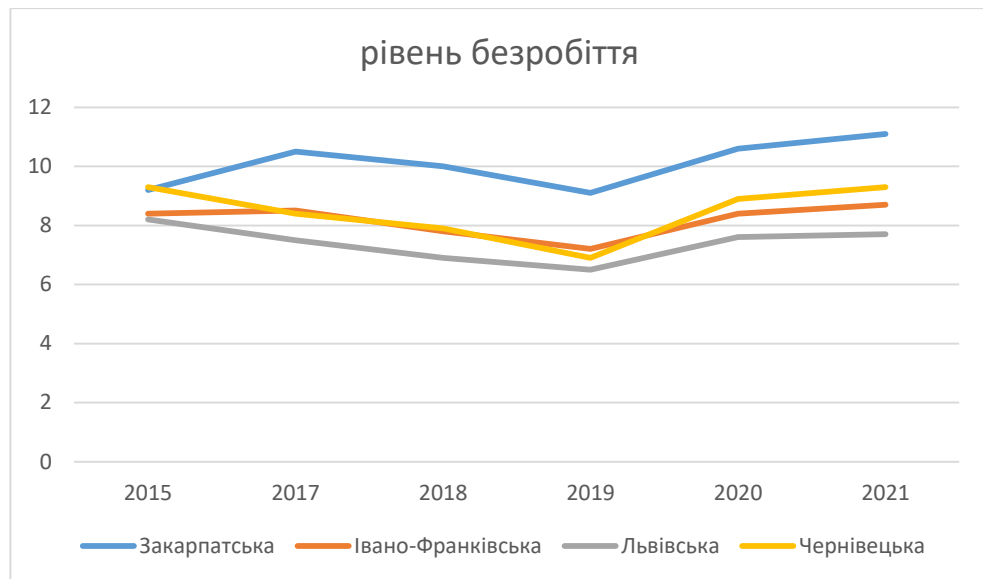

Рис. 2.13. Динаміка рівня безробіття населення Карпатського макрорегіону в розрізі областей, 2015-2021рр., відсотки (побудовано автором за даними [26])

У Львівській області рівень безробіття є найменшим і становить 7,7%, що є результатом високого соціально-економічного розвитку області. При цьому кількість безробітного населення у Закарпатській області зросла з 52,5 тис. осіб у 2015 р. до 60,6 тис. осіб у 2021 році. В Івано-Франківській та Чернівецькій областях кількість безробітних за 2015-2021 рр. не змінилась (51,5 тис. осіб та 37,9 тис осіб відповідно). У Львівській області зменшилась: з 92,7 тис. осіб у 2015 р. до 85,7 тис. осіб у 2021 р. [15]

Таким чином, Карпатський макрорегіон володіє значними трудовими ресурсами, які є важливим чинником розвитку господарства.

РОЗДІЛ 3. ГОСПОДАРСТВО КАРПАТСЬКОГО МАКРОРЕГІОНУ

Рівень соціального і економічного розвитку суттєво відрізняється не тільки в розрізі областей Карпатського регіону, а і в розрізі територіальних громад. Так, в регіоні виділяється Львівська область, в якій рівень соціально-економічного розвитку вище середнього, в Чернівецькій та Івано-Франківській областях – нижче середнього, а Закарпатська область вважається відсталим районом. Щодо району в цілому, то в областях, окрім Львівської, виробництво суспільної валової продукції і національний дохід на душу населення набагато менше, аніж в середньому в Україні [10].

Тож, Львівська область – це високорозвинута промислова область із високим відсотком зайнятості у сфері послуг, а Чернівецька, Закарпатська, Івано-Франківська – це аграрно-промислові області. Львівська область являє собою потужну історично сформовану базу із розвинутим трудовістким машинобудуванням, харчовою, легкою і хімічною промисловими галузями. В Закарпатській, Чернівецькій та Івано-Франківській областях в основному переважає зайнятість в аграрному секторі, деревообробці і лісовому господарстві [34-37].

На Карпатський макрорегіон припадає 9% і 10% основних виробничих і невиробничих фондів України відповідно. В районі найнижчі грошові доходи населення, а середньомісячна заробітна плата робітників і службовців значно нижча, аніж загальноукраїнський показник. З 1991 р. для району характерний великий спад сільського господарства і чималий спад промислового виробництва [20].

3.1. Виробничий сектор

Розглянемо виробничий сектор, який, головним чином, включає в себе машинобудівний, паливно-енергетичний, лісопромисловий комплекси, хімічну, харчову, легку, будівельну промисловості.

Машинобудівний комплекс. У макрореґіоні досить розвинені неметаломісткі, проте трудомісткі виробництва, адже він територіально значно віддалений від основних державних металургійних баз та має значні трудові ресурси достатньо високої кваліфікації. Основні галузі металообробки і машинобудування в Карпатському районі такі: приладо- і верстатобудуванням – найпотужніші підприємства розташовані в обласних центрах, виробництво телевізорів і радіоелектронної апаратури (концерн “Електрон”), медичної апаратури, мопедів, автобусів, автокранів у Дрогобичі, автотранспорту у Львові, сільськогосподарських машин у Львові, Чернівцях, Коломиї, обладнання для легкої, нафтопереробної і харчової промисловостей у Чернівцях [42].

Лісопромисловий комплекс макрореґіону включає в себе лісове господарство (Українські Карпати, Закарпаття та Передкарпаття), деревообробку в районах лісозаготівлі, меблеву (Львів, Мукачеве, Ужгород, Івано-Франківськ та ін.), целюлозно-паперову (Рахів, Жидачів, Львів), лісохімічну (Свалява, Вигода, Перечин, Великий Бичків) промисловості. На район припадає третя частина від усіх підприємств лісопромислового комплексу України. Виробництво музичних інструментів, наприклад, бандури, гітари, зосереджено в основному у Львові (“Трембіта”) [33].

Хімічна промисловість представлена гірничою хімією (видобувають природну сірку (Новояворівськ та Новий Роздол) та калійну кухонну солі (Калуш, Солотвин, Стебник); хімією штучних волокон (Сокаль); хімією органічного синтезу (виробництво технічного вуглецю (Дашава), поліетилену (Калуш – концерн “Хлорвініл”), пластмас (Львів); основною хімією (виробництво калійних добрив та сірчаної кислоти (Калуш та Стебник), комплексних мінеральних добрив (Новий Роздол); лакофарбовою (Львів, Чернівці, Борислав); хіміко-фармацевтичною (Львів) промисловостями; а також виробництво предметів побутової хімії [12].

До харчової промисловості району входять такі галузі виробництва, як: цукрова (основний центр виробництва – Радехів, Золочів, Ходорів);

плодоовочеконсервна (Львів, Чернівці, Коломия); соляна (Долина, Дрогобич, Солотвино); виноробна і коньячна (Берегове, Ужгород, Середнє, Іршава); тютюнова (Львів, Берегове); розлив мінеральних вод (Свалява, Трускавець); кондитерська (Львів – ”Світоч”); виробництво кави (”Галка” – Львів), м’ясна, молочна, маслоробна та інші, які спрямовані на забезпечення щоденних потреб населення у продуктах харчування [16].

Важливе значення для району має легка промисловість, яка включає хутрову (Тисмениця), швейну, текстильну (льнопереробна у Самборі, Стрії, Чернівцях, Калуші), шкіряну, трикотажну і взуттєву промисловість. У Львові розташована перопухова фабрика. Окремо слід виділити виготовлення художніх виробів, килимів, сувенірів з дерева, шкіри, вовни, художня вишивка (Чернівці, Вижниця, Хотин, Косів, Львів, Коломия, Яремче, Свалява). Місто Косів – центр гуцульських ремесел. У Львові є ювелірний завод [17].

Будівельна промисловість Карпатського району представлена виробництвом в’язучих і стінових матеріалів, цегли, залізобетонних конструкцій, облицювальних матеріалів (мармур, плитка) та ін. Найпотужніші підприємства зосереджені в обласних центрах та великих містах району. Закарпаття – значний постачальник будівельного каміння.

Паливно-енергетичний комплекс складається із вугільної, нафтової, нафтопереробної, газової промисловостей та електроенергетики. В Закарпатті, а саме в Іршавському районі, розвинута буровугільна промисловість. Місто Червоноград є центром вугільної промисловості, тут збільшується кам’яне вугілля. На Львівщині здійснюються торфорозробки. 1938 р. геолог Я. Самсонович здійснив свердління ґрунту в районах Тартакова, Задвір’я, Сокаля і на глибині знайшов вугленосні поклади, проте брак грошових фондів, а потім війна зупинили роботи. Львівсько-Волинський вугільний басейн почав експлуатуватися 1949 р., тоді в Іваницівському районі, на Волині були закладені перші вугільні шахти. Басейн розміщений на півночі Львівської та на півдні Волинської областей. Промислові запаси вугілля були оцінені у понад 1,6 млрд тонн і розраховувались на видобуток до 2000 р. [19, 33]

В межах Передкарпатського нафтогазоносного басейну розвинута нафтогазова промисловість. На Надвірнянському і Дрогобицькому нафтопереробних заводах (Львів) відбувається нафтопереробка, промислова газова переробка – на газоліновому заводі у Бориславі. Однак обсяги видобутку газу і нафти в регіоні не задовольняють потреби його господарства. В регіоні працюють Добротвірська та Бурштинська ТЕС, Теребле-Ріцька ГЕС, ряд ТЕЦ.

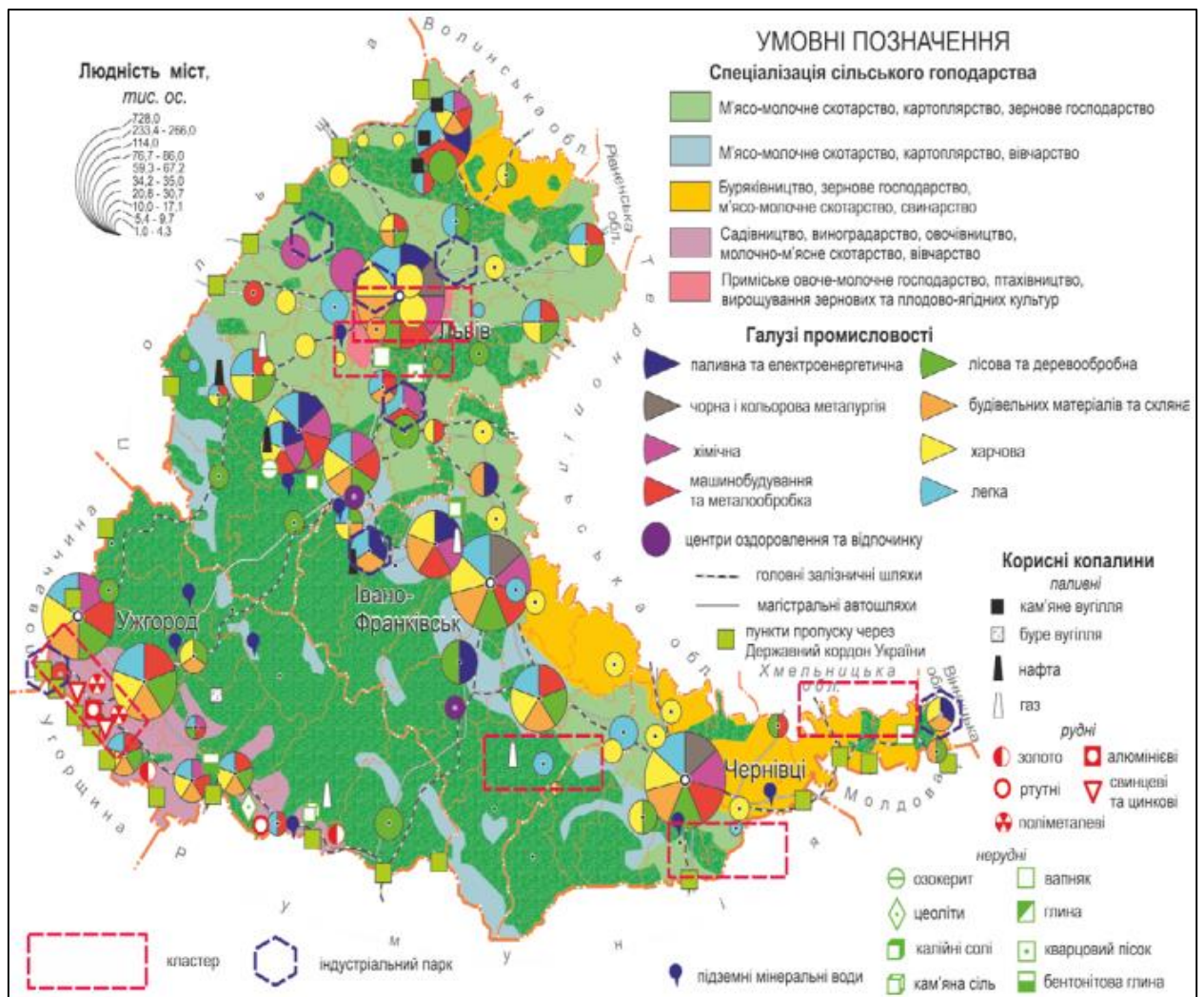

Рис. 3.1. Територіальна структура господарства Карпатського регіону [17]

Спеціалізація району визначається такими напрямками [20]:

- машинобудування: транспортне і сільськогосподарське машинобудування, приладо-, верстатобудування, виробництво обладнання для газової і нафтової промисловості ($I_c=1.2$);

- нафтопереробна, нафтова і газова промисловість (Ic=1.2);
- хімічна промисловість – це виробництво медичних препаратів, калійних добрив (Ic=1.4);
- лісова, меблева, целюлозно-паперова, деревообробна і лісохімічна промисловість (Ic=2.9);
- легка промисловість (Ic=1.1);
- харчова промисловість (Ic=1.2);
- рекреаційне господарство.

На території Карпатського регіону виділяються чотири мезорайони: Львівський, Чернівецький, Івано-Франківський і Закарпатський.

Львівський мезорайон був утворений на основі Дрогобицько-Бориславського та Львівського господарських вузлів, головною спеціалізацією якого є машинобудування (приладобудування, транспортне, верстатобудування, електронне, сільськогосподарське), газова, вугільна, нафтопереробна, нафтова, лісова, деревообробна, меблева, хімічна, целюлозно-паперова, харчова, легка промисловість і рекреаційна діяльність [20, 7, 29, 36].

Івано-Франківський мезорайон був сформований на базі Івано-Франківського господарського вузла, Коломийського та Калусько-Долинського районних господарських центрів, що спеціалізується на виробництві продукції машинобудування (приладо-, верстатобудування, сільськогосподарське), лісовій, меблевій, деревообробній, легкій, хімічній, харчовій, нафтовій промисловості і рекреаційній діяльності [6, 20, 28, 35].

Основою формування Чернівецького мезорайона є Чернівецький господарський вузол. Головна спеціалізація цього мезорайону – продукція машинобудування (сільськогосподарське; виробництво обладнання для харчової, легкої, нафтопереробної промисловостей), легка, лісова, деревообробна, меблева і харчова промисловості [8, 20, 30, 37].

Закарпатський мезорайон був сформований на базі Ужгородсько-Мукачівського господарського вузла і спеціалізується на машинобудуванні

(сільськогосподарське, приладо-, верстатобудування), деревообробній, лісовій, меблевій, целюлозно-паперовій, лісохімічній, легкій, харчовій, будівельній промисловості і рекреаційній діяльності [5, 20, 27, 34].

Господарські зв'язки. В загальному експорті України частка району незначна – майже 5%, а імпорт становить десь 5%. В міжрайонному обміні регіон спеціалізується на виробництві автобусів, сільськогосподарських машин, автотранспорту, лісоматеріалів, паперу, меблів, приладів, телевізорів, а також калійних добрив, солі, винограду, вин тощо. В район завозять сталь, чавун, продукти нафтопереробки, прокат, прилади, верстати, продукцію харчової і легкої промисловості тощо [20].

3.2. Агропромисловий комплекс

АПК Карпатського району дуже різноманітний. На рівнинній частині Передкарпаття, що визначається як Лісостепова агропромислова зона, виробляють м'ясо-, бурякоцукрову, молокопромислову, зернопромислову і плодоовочеву продукції. На півночі Львівщини сприятливі умови для вирощування хмелю, льону-довгунця і картоплі. Гірська частина спеціалізується на пасовищному вівчарстві, скотарстві і конярстві, землеробство тут має підсобне значення. На Закарпатті розвинуто плодоовочеконсервне, тютюново-ферментаційне, виноградно-виноробне, зерно-, птахо-, м'ясо-, молокопромислові виробництва. Навколо обласних центрів, а саме у Львові, Івано-Франківську, Ужгороді та Чернівцях, працюють АПТК приміської спеціалізації. Ці господарства виробляють близько 7% яєць, м'яса та цукрових буряків, понад 8% картоплі, ягід та плодів від загальних об'ємів їх реалізації в Україні [17].

Сільське господарство є основою АПК району. Загальна площа земель району становить 5661 тис. га, з них сільськогосподарські угіддя складають 46%, з них сіножаті та пасовища – 30%, рілля – 67 %. Причиною такої низької частки сільськогосподарських угідь є особливості рельєфу регіону.

Щодо структури посівних площ сільськогосподарських культур, то частка зернових культур тут – найнижча серед районів України, складає 40%, картоплі і овочів – 15%, технічні культури – 5%, кормові – 40%.

В районі можна виділити такі основні спеціалізовані підкомплекси – це м'ясо-, молокопромислові, бурякоцукровий, льонопереробний, тютюново-ферментаційний, плодоовочеконсервний, виноградно-виноробний, вовнопромисловий [20].

3.3. Соціальна сфера та транспорт

У Карпатському районі спостерігається низький рівень забезпеченості побутовими і платними послугами, незначний товарообіг продовольчих і промислових товарів на душу населення, окрім Львова, в якому ці показники вище середніх в Україні. При цьому в районі частка підприємств побутового обслуговування щодо загальної кількості в Україні є найвищою, насамперед в сільській місцевості. Але на сьогодні багато з них не працює, а інфраструктура ніяк не використовується. Частка підприємств громадського харчування є високою, а також закладів торгівлі, клубів, бібліотек, шкіл, а кількість закладів дошкільного виховання недостатня [20, 32].

Інтенсивно відбувається розбудова житлового фонду (додаток А., таблиця А. 6). У Карпатському макрорегіоні житловий фонд складає 159 586 тис.м² загальної площі, що становить 15,7% житлового фонду України. Суттєво переважає сільський житловий фонд: питома вага в Україні міського житлового фонду становить 12,2% (76 069 тис.м² загальної площі), питома вага в Україні сільського житлового фонду становить 21,4 % (83 517 тис.м² загальної площі). За період 2015-2021 рр. відбувається збільшення як міського, так і сільського житлового фонду (рис. 3.2, 3.3). Міський житловий фонд є найбільшим на Львівщині, бо саме тут найбільша частка міських поселень та міського населення.

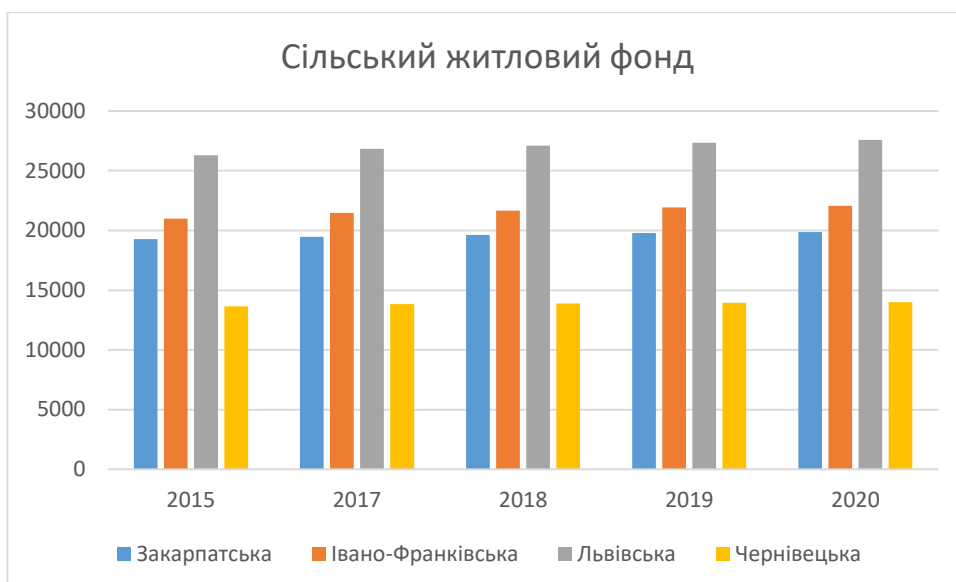

Рис. 3.2. Динаміка міського житлового фонду в розрізі областей Карпатського макрорегіону, 2015-2021 рр.
(побудовано автором за даними [22-26, 40-41])

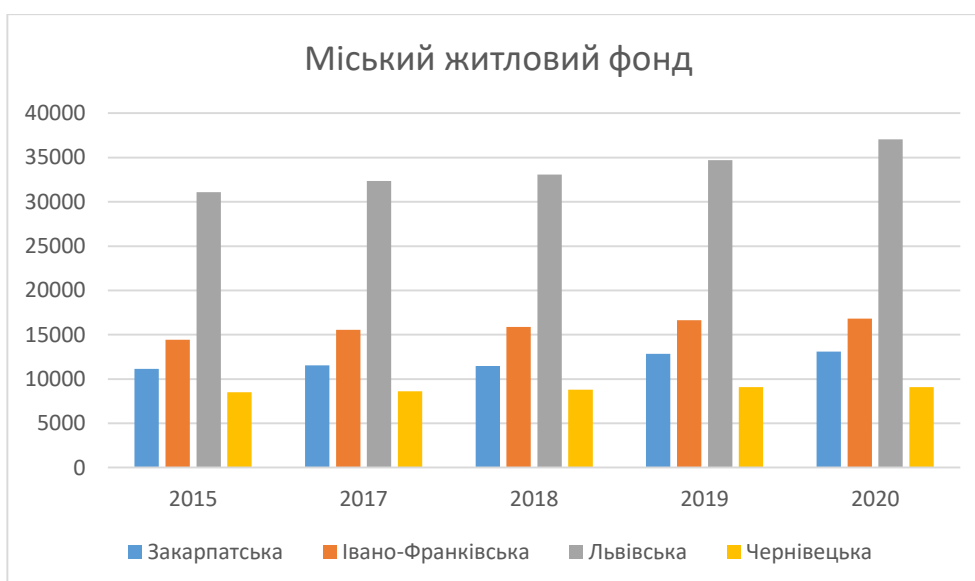

Рис. 3.3. Динаміка міського житлового фонду в розрізі областей Карпатського макрорегіону, 2015-2021 рр.
(побудовано автором за даними [22-26, 40-41])

У Карпатському регіоні 24 вищі навчальні заклади, найбільші серед яких Львівський, Ужгородський, Чернівецький та Прикарпатський (Івано-

Франківський) університети. Наукові установи регіону входять до складу Західного наукового центру НАНУ, тут зосереджено вагомий науковий потенціал.

Львівський університет був заснований у 1661 р. у складі технологічного і філософського відділів. 1940 р. університет був названий імені Івана Франка. Перша кафедра географії була створена у 1882 р., з 1939 р. працювало геолого-географічне відділення природничого факультету, а географічний факультет був створений лише 1945 р. Зараз географічний факультет університету включає кафедри економічної і соціальної географії, географії України.

Щодо культурного життя, то в районі є велика кількість музеїв і театрів. Театри розташовані у Львові, у тому числі Театр опери та балету імені Івана Франка; Чернівцях; Івано-Франківську; Ужгороді; Мукачеве; Дрогобичі. Тут багато залів органної музики (Львів, Самбір тощо), музеїв, серед яких, “Русалки Дністрової” (Львів), літературно-меморіальні І. Франка (Львів), Ю.Федьковича (Чернівці), О. Кобилянської, М. Черемшини (Снятин); специфічні цікаві музеї, такі як музеї лісу і сплаву (с. Синевир Закарпатської області), історії релігії (Львів, Червоноград), української діаспори (Чернівці), писанки (Коломия), історії солекопання (Солотвине), музей-аптека (Львів), тощо [20].

Історико-етнографічні музеї утворюють окрему групу: освіти Прикарпаття (Івано-Франківськ), Бойківщини (Сколе), народного мистецтва Гуцульщини і Покуття (Коломия), тощо.

1951 р. у Львові було створено філію Академії наук УРСР, яка 1971 р. була перетворена на Західний науковий центр, до якого зараз входять наукові установи Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської, Тернопільської, Волинської, Чернівецької і Рівненської областей [17].

В Карпатському макрорегіоні є чимало науково-дослідних та проектно-конструкторських інститутів, таких як українознавства, регіональних досліджень, фізико-механічний, екології Карпат, геологорозвідувальний,

геології і геохімії гірських копалин, епідеміології і мікробіології, поліграфічної промисловості та інші у Львові; галургії, основної хімії у Калуші; організації управління і економіки нафтової і газової промисловості у Івано-Франківську; агролісомеліорації і лісового господарства в Мукачеві тощо. Також у Львові діють Закарпатська лісодослідна станція і астрономічна обсерваторія [13].

Значну туристичну роль відіграють національні природні парки Синевир, Карпатський; заповідники Розточчя і Карпатський. Важливі об'єкти туризму – велика кількість замків, насамперед, замки-музеї Мукачівський і Олеський, Хотинська фортеця, Великий замок у Львові; величезна кількість монастирів, церков, що є зразками буковинської, гуцульської та інших архітектур; ратуші; Личаківський цвинтар; парки Стрийський; парк-альпінарій в Ужгороді; Львівський історико-архітектурний заповідник. Основні курортно-туристичні центри області – Болехів, Яремче, Косів, Яблуниця, Ворохта, що є столицею гірськолижного туризму, привабливі Шешори. Основні адміністративні вузли – Львів, Ужгород, Чернівці, Івано-Франківськ, Мукачеве, Яремче, Косів, Коломия, Трускавець, Моршин, Свалява [3].

Місто Львів є неформальною столицею західноукраїнського регіону. Засноване князем Данилом Галицьким місто ще у XIII столітті як майбутня столиця князівства, і донині Львів має головне значення в регіоні. Архітектурна спадщина Львова була сформована впродовж віків і вміщує в собі багато архітектурних стилів, а історичний центр Львова, який почав формуватися ще в середні віки, є унікальним в Україні і віднесений до Списку світової культурної і природної спадщини ЮНЕСКО [4].

У місті Львів 1975 р. створений Львівський державний історико-архітектурний заповідник в середньовічній та давньоруській частині міста, особлива пам'ятка якого – руїни Високого замку XIII-XIV ст., де збереглися багато релігійних споруд, серед яких греко-католицький собор святого Юри (XVIII ст.), Вірменський собор (XIV ст.), латинський кафедральний собор з

каплицями Боїмів та Кампіанів (XIV-XVIII ст.); Миколаївська церква (XIII-XIX ст.), П'ятницька (XVII ст.), Успенська церква з баштою Корняк та каплицею Трьох святих (XVI-XVII ст.), Преображенська (XIX ст.) церква та ін.; костюл Марії Сніжної (XIV ст.), Миколаївський костюл (XVIII ст.), костюли єзуїтів (XVII ст.), бенедиктинок (XVI ст.) тощо; монастирі босих кармелітів (XVII-XX ст.), бернардинців (XVII-XVIII ст.) та ін. Площа Ринок, Ратуша, палац Любомирських, Арсенал мають неповторну архітектурну цінність. В місті безліч оригінальних громадських архітектурних пам'яток: будинок Театру опери і балету ім. С.Крушельницької, головний корпус університету ім. І.Франка, готель "Жорж", Личаківський цвинтар та ін. Тут безліч пам'ятників видатних осіб, наприклад Т.Шевченку, А.Міцкевичу, І.Федорову та ін. В місті добре розвинена рекреаційно-розважальна інфраструктура: тут можна погуляти по «Старому місту», відпочити у багатьох парках та скверах, ресторанах та кав'ярнях, відвідати музеї, театри тощо. Населені пункти Львівщини, такі як Броди, Золочів, Жовква, Олесько, Підгірці, Свірж, відомі своїми замками-палацами [29, 36].

Івано-Франківщина теж багата на архітектурну спадщину, це і костюл Пресвятої Діви Марії та палац, який належав нащадкам коронного гетьмана С.Потоцького, засновника міста, ратуша, Вірменська церква XVII ст., єзуїтський колегіум та архітектурні адміністративні будівлі. Національний заповідник "Давній Галич" створений в місті Галич, до нього увійшли фундамент Успенського собору XII ст. (Крилос), церква Різдва Христового XIV-XV ст. (Галич), Успенська церква XVII ст. (Крилос), церква св. Пантелеймона XXI ст. (с. Шевченкове) [28, 35].

Коломия, неформальна столиця Гуцульщини, славиться своїми архітектурними пам'ятками, таких як коломийська гімназія, де навчалися видатні В.Стефанік, Л.Мартович, М.Черемшина, дерев'яна церква Благовіщення XVI ст., що є найстарішою в області, будинок ратуші. В Коломії діють музей народного мистецтва ім. Й. Кобринського та музей писанкового розпису.

В етнографічному аспекті на Івано-Франківщині можна виділити Опілля, Бойківщину, Покуття та Гуцульщину, де мешканці зберегли певні відмінності у мові, культурі, одязі та побуті, а це теж може бути зацікавим іноземним туристам. Івано-Франківщина – батьківщина князя Ярослава Осмомисла, султанші Роксолани, княгині Єфросинії Ярославни, Олекси Довбуша, видатних письменників Василя Стефаника, Івана Вагилевича, , Леся Мартовича, Марійки Підгірянки, Марка Черемшини, художників Василя Касіяна та Ярослава Петрака, композитора Анатолія Кос-Анатольського, політичних діячів Степана Бандери та Дмитра Вітовського. Тут працювали багато видатних діячів – Іван Франко, Олександр Олесь, Михайло Грушевський, Богдан Лепкий, Максим Рильський, Михайло Коцюбинський та інші [28, 35].

Закарпатська область відрізняється специфічними архітектурними історичними пам'ятками, які пов'язані з Угорщиною, Румунією та Словаччиною. Тут багато релігійних споруд і замків колишніх вельможних господарів краю, серед яких замок феодалів Другетів, римо-католицький костел, Шелестовська церква, будівля жупанату, а також велика кількість господарських і житлових будівель у старій частині міста [27, 34].

Окремо слід визначити м. Берегове, яке не поступається обласному центру своєю кількістю архітектурних пам'яток та історією, серед найвизначніших – костел Реформаторів XVст., Всехсвятський костел XIV-XIX ст., споруди "Княжий двір" XVII-XIX ст., палац баронів Перені в м. Виноградів. У м. Ділове знаходиться, за розрахунками, географічний центр Європи, а у с. Королеве було знайдено ранньопалеолітичну стоянку (500 тис.р.т.), що є найдавнішою в Україні. Символ м. Мукачево – замок Паланок XI ст. Інші пам'ятки Закарпаття – Миколаївський монастир XVII ст., церкви та костьоли, ратуша та житлові будинки. Руїни замків XIII ст. – с. Невицьке, м. Хуст, с. Чинадійово, культові споруди – в м. Рахів, Хуст, Свалява, Ясіня [28, 34].

Архітектурна спадщина Чернівецької області сформувалась на фоні української, угорської, турецької, молдавської та румунської культур, це Вознесенська церква, кафедральний Святодухівський собор, Миколаївська церква, Спиридонівська церква XVII-XVIII ст., церква Успіння Богородиці XX ст., Вірменська церква XIX ст., Миколаївський кафедральний собор, ратуша XIX ст., будівлі резиденції митрополита, що є нинішніми корпусами Чернівецького національного університету, будинок музично-драматичного театру О. Кобилянської та житлові будинки старої частини міста. На території Хотинської фортеці XV-XVIII ст. створено архітектурний заповідник [30, 37].

На території Карпатського району сконцентрована значна кількість об'єктів паломництва, насамперед це відомі монастирі, серед яких – Гошівський монастир на Івано-Франківщині, Крехівський, що на Львівщині, Домініканський костел XVII ст. (м. Белз), Юріївська церква XVII ст. (Броди), церква Св. Миколая XIX ст. (сmt. Путила), церква Св. Іоанна Сучавського із дзвіницею (XVIII ст., с. Виженка), споруди Василіанського монастиря XVII ст. (Крехов) і багато ін. У Львові розташовані всеукраїнські центри Організації свідків Єгови, Української греко-католицької церкви, поляків – костел у Сторожинці, історичний центр старообрядництва – Біла Криниця в Чернівецькій області. Уніатські духовні семінарії діють у Львові, Крехові, Івано-Франківську, Мукачеві. Комплексами римо- та греко-католицьких монастирських споруд XVIII ст. відомі Богородчани, Городенка; церкви та костьоли XIV-XVI ст. – в м. Рогатин. Центр православного паломництва – Манявський скит.

В Карпатському макрорегіоні рівень медичного обслуговування нижчий за середній в країні, за виключенням Львова.

Рекреаційний комплекс розвивається за наявності таких ресурсів, як гірські, мінеральні води, яких налічується більше 800 різних джерел (з яких 50% – лише у Закарпатській області), лікувальні грязі, річкові ландшафти, лісові, гірський клімат тощо. Тут сформовано Карпатський рекреаційний район, який включає санаторно-курортне, що складає п'яту частину санаторіїв

та лікувальних пансіонатів України, туристичне (екскурсійні станції, туристичні бази) господарство, сферу відпочинку (пансіонати і будинки відпочинку). Найпопулярніші бальнеологічні курорти району – Трускавець, Східниця, Моршин (Львівська область), Шаян, Поляна, Свалява (Закарпатська область); грязево-бальнеологічні курорти – це Любень-Великий у Львівській області; Немирів, Черче у Івано-Франківській області; Синяк у Закарпатській області; кліматичні – Ворохта, Яремче, Косів, Яблуниця в Івано-Франківській області. Тут знаходяться унікальна Республіканська алергологічна лікарня, що в Солотвині, лікування тут проводиться у соляних шахтах глибоко під землею, а також база гірськолижного спорту у Ворохті [38].

Трускавецькі мінеральні води були відкриті у першій половині XVIII ст. місцевим селянином І. Конівим, а з 1827 р. Трускавець став справжнім курортом. Зараз – це відомий низькогірний бальнеологічний курорт, який функціонує цілий рік на базі озокериту (теплолікування) та мінеральних вод (типу нафтуса). Загалом рекреаційні ресурси ефективні при лікуванні захворювань жовчних шляхів, печінки та порушенні обміну речовин. Тут використовується 26 джерел, соляно-глауберових, сірководневих, радонових та ін. мінеральних вод, функціонують два бювети. У Трускавці є планетарій і музей історії цього курорту. В місті розвивається індустрія міжнародного туризму, основні передумови формування якого – це вдосконалення інфраструктури та підготовка кваліфікованих робочих кадрів тощо [3].

Тож кожному регіону притаманні розвинені види туризму та перспективні на подальший розвиток. У Карпатському районі добре розвивається культурно-пізнавальний, гірський, лікувальний та сільський туризм. Перспективними для розвитку є екологічний та екстремальний туризми (рис. 3.4).

На Карпатський регіон у 2015 році припадало 10% усіх туристів, що обслуговані в Україні, у 2020 році – 7,9 % (додаток А. таблиця А.5). Львівська область є лідером з туризму, переважно із-за культурно-пізнавального туризму. Цікавий факт, що останнім часом Закарпатська та Івано-Франківська

області зрівнюються за показниками туристичної привабливості, де набуває популярності лікувальний і гірський туризм. Непогані перспективи має Чернівецька область в розвитку екотуризму та гірського туризму, але значно відстає від решти областей (рис. 3.5).

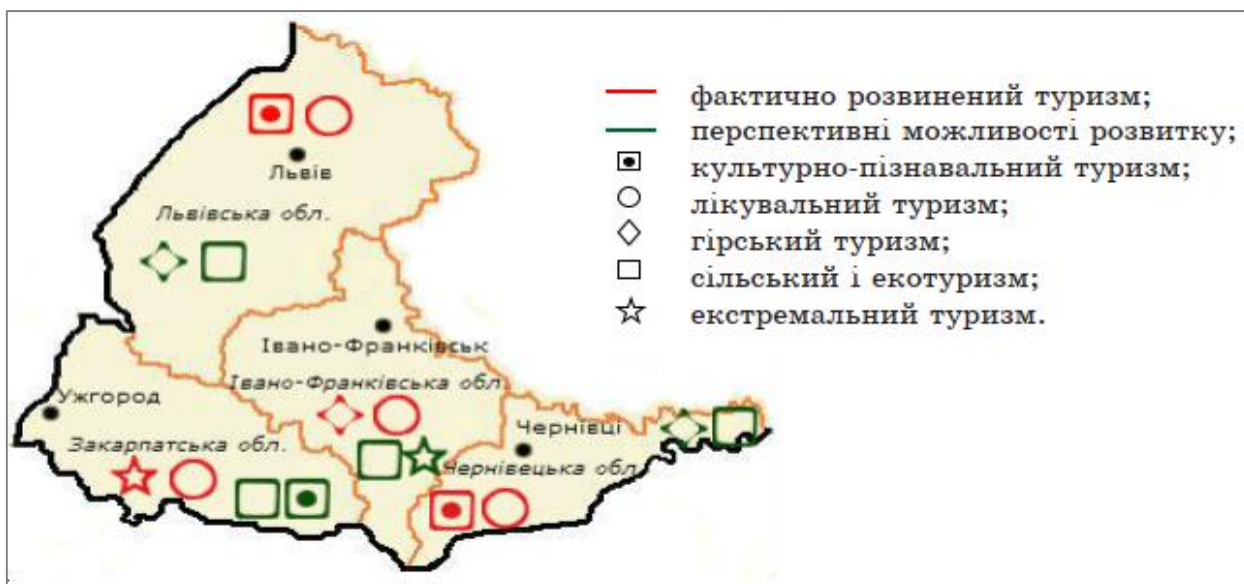

Рис. 3.4. Види туризму у Карпатському регіоні [4]

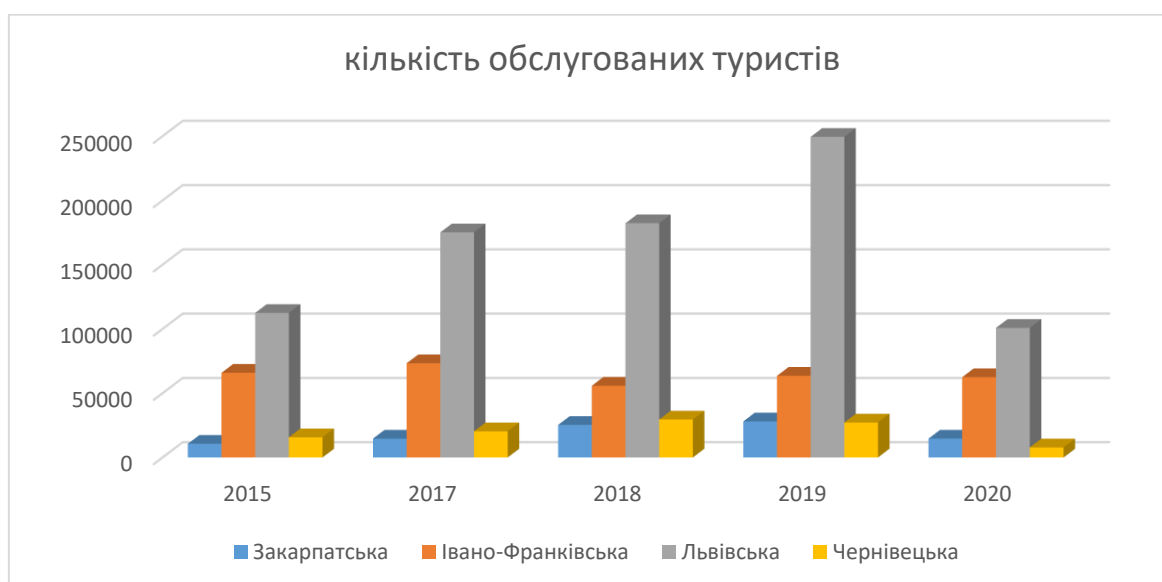

Рис. 3.5. Динаміка кількості обслугованих туристів у Карпатському регіоні, 2015-2020 рр. (побудовано автором за даними [22-26, 40-41])

За сучасними умовами стрімкий розвиток туристичного комплексу Карпатського регіону є досить проблематичним. Тож туристична політика регіону повинна бути спрямована, щоб забезпечити екологічну безпеку рекреаційного освоєння території; на соціальний попит, а саме, щоб наявні бази туризму і рекреації могли відповідати сучасним реальним потребам в оздоровленні, а також задовольняти потреби населення на туристичні послуги в районі; зонування рекреаційних та туристичних територій і об'єктів з виділенням освоєних, резервних та перспективних місцевостей; економічну доцільність, тобто прибутковість діяльності туристичних об'єктів та соціально-економічну вигоду для території; зацікавленість та залучення до ведення туристичного підприємництва широких верств населення [4].

Транспортний районний комплекс складається із залізничного, річкового, автомобільного, повітряного та трубопровідного видів. Довжина залізничних магістралей в районі – 2,9 тис. км. Густота залізниць є вищою, аніж в середньому по Україні, – 40 км/1000 км². Київ – Львів – Ужгород - Чоп є головною магістраллю. Найважливіші залізничні вузли – Львів, Ужгород, Івано-Франківськ, Чернівці, Дрогобич, Чоп, Стрий, Рава-Руська. Тут функціонують пограничні станції – Чоп і Мостиська [20].

Рис. 3.6. Транспорт України [45]

У Карпатському макрореґіоні одна із найвищих в Україні густота автошляхів, довжина автомобільних шляхів із твердим покриттям складає 18,5 тис. км. Головні автомагістралі: Львів – Київ, Львів – Чернівці, Львів – Ужгород. Річковий транспорт в основному зосереджений на Дністрі. Аеропорти розміщені у Львові, Івано-Франківську, Ужгороді, Чернівцях. На території району пролягають газо- та нафтопроводи Уренгой – Помари – Ужгород, “Союз”, “Дружба” та ін.; з Угорщини до Калуша прокладений етиленопровід [1, 20].

3.4. Сучасні тенденції та перспективи соціально-економічного розвитку макрореґіону

Оцінка ефективності функціонування економіки реґіону може здійснюватися за допомогою аналізу показника валового реґіонального продукту, який визначається як сума валової доданої вартості усіх видів економічної діяльності, включаючи чисті податки на продукти [17].

Динаміка валового реґіонального продукту Карпатського макрореґіону (таблиця 3.1) свідчить про його зростання з 342022 млн грн до 433728 млн грн, але тут так само варти брати до уваги інфляцію та девальвацію гривні. Питома вага валового реґіонального продукту Карпатського макрореґіону в Україні за цей період зросла з 9,6 % до 10,3 % (із них на Львівську область припадає 5%). У розрахунку на одну особу у 2020 році ВРП Карпатського макрореґіону становить 65052,5 грн. У розрізі областей макрореґіону найвищий показник у Львівській області (94317 грн/особа або 236254 млн грн), найменший показник у Закарпатській (49538 грн/особа) та Чернівецькій (50110 грн/особа) областях. За період 2017-2018 рр. та 2018-2019 рр. індекс фізичного обсягу валового реґіонального продукту зростав, за період 2019-2020 рр. в усіх областях знизився: на 1% на Львівщині, на 3% в Івано-Франківській області, на 5% в Черновецькій області, 6,2 % на Закарпатті, що може пояснюватися в тому числі і пандемією COVID-19.

Таблиця 3.1. Валовий регіональний продукт Карпатського макрорегіону, 2018-2020 рр. (побудовано автором за [22-26, 40-41])

	Валовий регіональний продукт			Валовий регіональний продукт		
	у фактичних цінах, млн.грн			у розрахунку на одну особу, грн		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
Україна	3560302	3977198	4222026	84228	94633	101138
<i>Карпатський район</i>	342022	404064	433728	51587	60850,5	65052,5
%	9,6	10,2	10,3			
Закарпатська	52445	61325	62022	41706	48853	49538
Івано-Франківська	78439	86679	90398	57030	63237	66245
Львівська	177233	214400	236254	70169	85177	94317
Чернівецька	33905	41660	45054	37443	46135	50110
	Частка валового регіонального продукту у загальному підсумку, у фактичних цінах, відсотків до підсумку			Індекс фізичного обсягу валового регіонального продукту, у цінах попереднього року, відсотків		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
Україна	100	100	100	103,5	103,2	96,2
<i>Карпатський район</i>						
Закарпатська	1,5	1,5	1,5	104	101,5	93,8
Івано-Франківська	2,2	2,2	2,1	105,7	106,1	97
Львівська	5	5,4	5,6	105,7	104,6	99,7
Чернівецька	1	1	1,1	104,6	105,1	95,3

Таблиця 3.2. Капітальні інвестиції у Карпатський макрорегіон, 2015-2020 рр. (побудовано автором за [22-26, 40-41])

	Капітальні інвестиції, млн грн					
	2015	2017	2018	2019	2020	20211
Україна	273116	448462	578726	623979	508217	528802
<i>Карпатський район</i>	29563	42430	49612	53795	38380	40973
%	10,8	9,5	8,6	8,6	7,6	7,7
Закарпатська	3778	5624	7501	9330	5081	5126
Івано-Франківська	9609	9708	9394	9306	6338	8408
Львівська	13387	24106	28996	31062	23641	24042
Чернівецька	2789	2992	3721	4097	3320	3397
	капітальні інвестиції на одну особи					
Україна	6399,9	10598	13746,4	14907	12223,9	12719
<i>Карпатський район</i>	4591,1	6108,3	7127,1	7808,9	5483,5	5934,5
Закарпатська	3007	4478,7	5978,3	7449,5	4067,6	4103,9
Івано-Франківська	6964,6	7055,2	6843,5	6802,5	4653,9	6174
Львівська	5317,1	9590,8	11563,8	12431,1	9507,8	9668,8
Чернівецька	3075,6	3308,6	4122,7	4552,4	3704,7	3791,4

Протягом 2015-2021 рр. обсяг капітальних інвестицій у Карпатський макрорегіон в абсолютних показниках зріс з 29 563 млн грн до 40 973 млн грн. Питома вага Карпатського регіону в Україні за надходженнями капітальних інвестицій у 2021 році складає 7,7 %, що на 3% менше у порівнянні із 2015 роком (таблиця 3.2). У розрізі областей макрорегіону (рис. 3.7, 3.8) найбільші обсяги припадають на Львівську область [10].

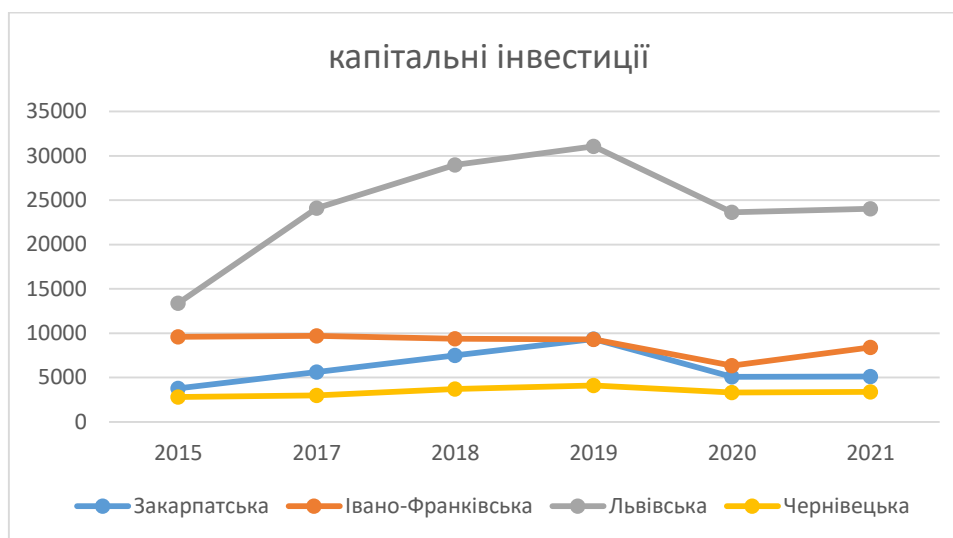

Рис. 3.7. Динаміка капітальних інвестицій в розрізі областей Карпатського макрорегіону, 2015-2021 рр., млн грн
(побудовано автором за даними [22-26, 40-41])

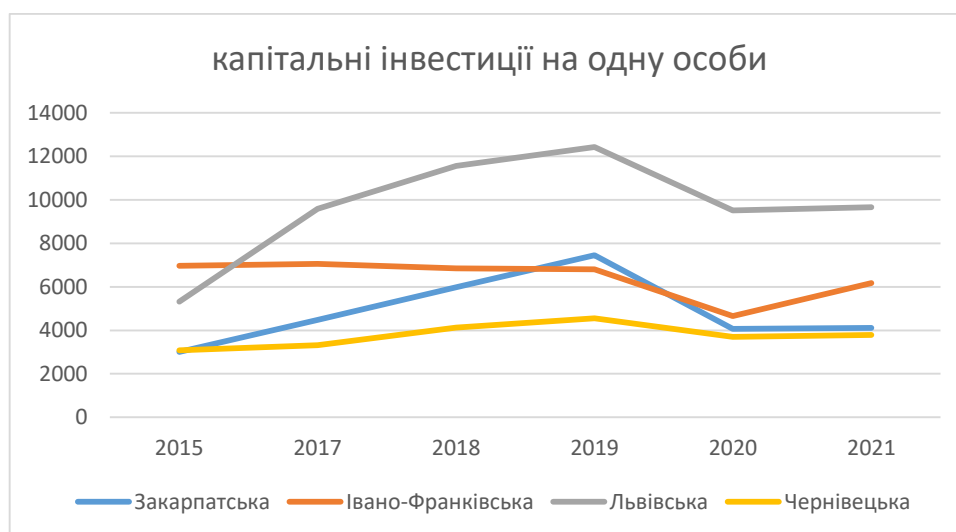

Рис. 3.8. Динаміка капітальних інвестицій в розрізі областей Карпатського макрорегіону, 2015-2021 рр., грн/особа
(побудовано автором за даними [[22-26, 40-41]])

Таблиця 3.3. Показники зовнішньо-економічної діяльності у Карпатському макрорегіоні, 2015-2020 рр. (побудовано автором за [40-41])

	Загальні обсяги експорту товарів (млн.дол. США)					
	2015	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	38127,1	43264,7	47335	50054,6	49191,8	68072,3
<i>Карпатський район</i>	<i>2782</i>	<i>3846,8</i>	<i>4626,1</i>	<i>4817,3</i>	<i>4598,5</i>	<i>5989,8</i>
%	7,3	8,9	9,8	9,6	9,3	8,8
Закарпатська	1094,4	1446,4	1659	1490	1349,5	1684,8
Івано-Франківська	373	665,4	871,4	911,4	757,7	1165,2
Львівська	1206,3	1585,2	1895,6	2202,1	2322,9	2932,5
Чернівецька	108,3	149,8	200,1	213,8	168,4	207,3
	Загальні обсяги імпорту товарів (млн.дол. США)					
Україна	37516,42	49607,23	57187,63	60800,23	54336,13	72843,13
<i>Карпатський район</i>	<i>2832,3</i>	<i>4272,5</i>	<i>5196,2</i>	<i>5599,3</i>	<i>5509</i>	<i>7642,4</i>
%	7,5	8,6	9,1	9,2	10,1	10,5
Закарпатська	1011,5	1341,7	1515,8	1471,2	1255,4	1696,9
Івано-Франківська	294,5	637,2	833,5	831,8	639,3	995,7
Львівська	1447,9	2180,4	2707,3	3087,7	3443,4	4755,3
Чернівецька	78,4	113,2	139,6	208,6	170,9	194,5
	Коефіцієнт покриття експортом імпорту					
Україна	1,02	0,87	0,83	0,82	0,91	0,93
<i>Карпатський район</i>	<i>0,98</i>	<i>0,90</i>	<i>0,89</i>	<i>0,86</i>	<i>0,83</i>	<i>0,78</i>
Закарпатська	1,08	1,08	1,09	1,01	1,08	0,99
Івано-Франківська	1,27	1,04	1,05	1,1	1,19	1,17
Львівська	0,83	0,73	0,7	0,71	0,67	0,62
Чернівецька	1,38	1,32	1,43	1,03	0,99	1,07

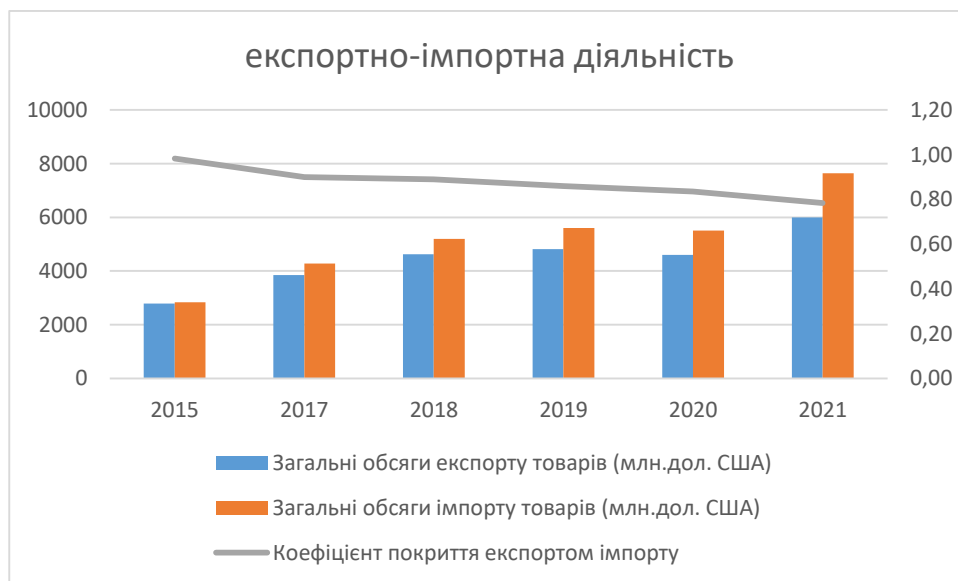

Рис. 3.9. Динаміка обсягу експорту та імпорту Карпатського макрорегіону, 2015-2021 рр. (побудовано автором за даними [22-26, 40-41])

Важливе значення для соціально-економічного розвитку макрорегіону має зовнішньо-економічна діяльність. Питома вага Карпатського макрорегіону в експорті України складає 8,8% у 2021 році (таблиця 3.3). протягом 2015-2021 рр. найвищою частка макрорегіону була у 2018-2019 роках. Питома вага Карпатського макрорегіону в імпорті України складає 10,5 % у 2021 році (таблиця 3.3). протягом 2015-2021 рр. спостерігається динаміка збільшення питомої ваги (у 2015 р. становила 7,5%) [17].

У цілому протягом 2015-2021 рр. спостерігається збільшення показників як експорту, так і імпорту (рис. 3.9). У той же час ,варто відзначити зворотню динаміку покриття експортом імпорту: у 2015 році 0,98, тоді як у 2021 році 0,78. У розрізі областей макрорегіону Львівська область є лідером за обсягами експортно-імпортової діяльності, друге місце посідає Закарпатська область. Чернівецька область має показники експорту вдесятеро нижче, ніж Львівщина, показники імпорту менше у 20 разів. У той же час варто зазначити ефективність експортно-імпортової діяльності: Львівщина має показники покриття на рівні 0,6, коли в усіх інших областях макрорегіону відзначається покриття експортом імпорту (найвище значення в Івано-Франківській області 1,17 у 2021 році).

Таким чином, карпатський макрорегіон має значний потенціал подальшого розвитку та підвищення рівня і якості життя населення. Найбільш пріоритетними галузями вважаються туристсько-рекреаційна сфера, агро- та лісопромисловий комплекси, машинобудування, соціальна сфера тощо. Створення необхідних умов розвитку зазначених галузей сприятиме зростанню рівня соціально-економічного розвитку, що матиме як позитивний ефект на національному рівні, так і сприятиме підвищенню рівня та якості життя населення Карпатського макрорегіону [45]. Узагальнено наявний потенціал та перспективи розвитку макрорегіону викладені у SWOT-аналізі (таблиця 3.4).

Таблиця 3.4. SWOT-аналіз Карпатського макрорегіону (складено автором)

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)	Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> - Має сприятливі природно-географічні умови – гірський рельєф, водні ресурси, гарний клімат, багато мінеральних лікувальних джерел, рекреаційно-оздоровчі ресурси, багатий природно-заповідний фонд; - Добре розвинена транспортна інфраструктура, особливо залізничного і автомобільного видів транспорту, є міжнародні аеропорти; логістична та транзитна інфраструктура, в тому числі міжнародні сполучення; - Екологічно чисте повітря, що зумовлене лісовими ресурсами і низьким рівнем урбанізації, перевагою сільського населення в регіоні. У 2019 році відношення міського населення до сільського становило 37% на 63% відповідно; - Багата культурно-історична спадщина, фольклорні та національні традиції, історичних і культурних об'єктів і пам'яток, деякі з них входять до світової спадщини ЮНЕСКО, що в свою чергу сприяє туристичній привабливості та зацікавленості регіону; - Вдале географічне розташування району, а саме пролягання міжнародних 	<ul style="list-style-type: none"> - Постійні повені та підтоплення, слабка система протипаводкового захисту, особливо в басейні р. Тиса, берегоукріплень небезпечних гірських ділянок, необхідність фінансування та виділення державних коштів на відповідні заходи; - Сільськогосподарська продукція вирощується в досить складних кліматичних умовах, що зумовлено гірським рельєфом деяких областей, невеликими розмірами полів та погодними катаклізмами – підтоплення, повені, заморозки, град тощо; - Близькість до міжнародного кордону зумовлює високу трудову міграцію населення, відтік кваліфікованих працездатних трудових ресурсів за кордон, скорочення чисельності населення в регіоні, гендерний дисбаланс; - Екологічна небезпека, неконтрольована вирубка лісу та забруднення річок; - Недостатнє фінансування та низький рівень утримання, забезпечення і розвитку багатьох історико-культурних об'єктів; 	<ul style="list-style-type: none"> - Завдяки сприятливому географічному розташуванню та природним умовам можна реалізовувати багато інвестиційних проектів та транскордонних інфраструктурних проектів, щоб підвищити економічний і соціальний потенціал регіону; - Розвиток туристично-рекреаційної діяльності, іноземного туризму, підвищення якості туристичних послуг і туристичної інфраструктури, зростання популярності та рекламація історико-культурних пам'яток; - Залучення іноземних інвесторів (європейських партнерів) в галузі виробництва та підприємницької діяльності, в розвиток інфраструктури, можливість створення промислових, аграрних і технологічних парків; - Збільшення видобутку корисних копалин, енегоносіїв, що дозволить підвищити енергетичну і промислову сферу, освоєння та використання нових сучасних 	<ul style="list-style-type: none"> - Погіршення політичної та економічної ситуації України, тривала війна в Україні - Вплив природних катаклізмів та вплив змін клімату, що призводить до виникнення надзвичайних ситуацій, паводків, підтоплень, знищення врожаю і впливає на економічну нестабільність регіону - Подальше підвищення міграції населення, скорочення трудового населення, демографічна криза - Недостатній рівень фінансування в підприємства та виробництво регіону; - Низька конкурентоспроможність, втрата ринків збуту, міжнародні обмеження на збут та експорт продукції вітчизняного виробництва

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)	Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
<p>трубопроводів, залізниць, наявність прикордонних пунктів пропуску, ліній електропередач, сусідство з Європейськими країнами, розташування неподалік від центру Європи – завдяки цьому є можливості розвивати наукові, культурні, економічні та міжнародні зв'язки;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Потужні науковий і дослідницький потенціал, система освіти, що сприяє високому рівню освіченості населення і можливості здобувати освіту; - Наявність значних родовищ корисних копалин та досить багата сировинна база для розвитку енергетичної, промислової і підприємницької діяльності; - Розвиток сільського господарства, зокрема плодово-ягідної, овочевої, виноробної продукції, що зумовлено наявністю вільних земель і ділянок; - Можливості розвивати малий та середній бізнес; - Потужна туристично-рекреаційна діяльність, досить розвинена інфраструктура готельно-ресторанної сфери, наявність різних місць для відпочинку, оздоровлення і закладів розміщення туристів. 	<ul style="list-style-type: none"> - Низький рівень облаштування прикордонної інфраструктури, недостатня кількість контрольно-пропускних пунктів; - Низький рівень житлово-комунального фонду, обладнання водопостачанням, питної воді, каналізацією, опалення, газопроводами, особливо в сільській місцевості; - Нестача трудових робочих кадрів, низька оплата праці; - Недостатнє фінансування та територіальне розподілення суб'єктів підприємницької діяльності та розвитку бізнесу; - Залежність місцевих бюджетів від фінансування держави 	<p>методів транспортування та виготовлення енергоносіїв;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Виробництво та вирощування екологічно-чистої сільськогосподарської продукції, збільшення попиту на неї та можливість збільшення експорту продукції; впровадження нових сучасних технологій та техніки щодо виробництва, збереження, переробки та експорту продукції сільського господарства; - Підвищення якості освітніх закладів, залучення іноземних студентів з іноземних держав та інших регіонів держави; - Стимулювання та підтримка розвитку малого та середнього бізнесу, збільшення можливостей залучення державних та місцевих коштів та фінансування соціально-культурної, житлової та економічної сфер діяльності району; - Розвиток та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, створення умов для розвитку IT-сектору 	

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота присвячена суспільно-географічному дослідженню Карпатського макрорегіону України, в який входять чотири південно-західні області, а саме Закарпаття, Івано-Франківщина, Львівщина та Чернівецька область.

В роботі проаналізовано географічне положення, розкриті історичні особливості розвитку, охарактеризовано природно-ресурсний потенціал. І як висновок можна зробити, що Карпатський макрорегіон має найвигідніше географічне положення завдяки своєму прикордонному і транспортному межуванню із європейськими країнами, що дає більші можливості в реалізації суспільно-економічних, інфраструктурних, виробничих та соціальних проєктів, а наразі ще одним плюсом географічного положення можна виділити найвіддаленіше розташування регіону від країни-агресора Росії. Багата різноманітна історія району і перебування земель в різні часи у складі європейських країн, таких як Польща, Угорщина, Австрія, залишили свій відбиток в чималих історико-культурних об'єктах та культурному житті народу цього краю. Природо-ресурсний потенціал дуже різноманітний і багатий, представлений рівнинною, передгірською та гірською частинами, які визначають мальовничі Карпати, багатим тваринним і рослинним світом, лісними, кліматичними, водними, природно-заповідними та лікувально-рекреаційними ресурсами, і що, в свою чергу, сприяє розвитку туристичної діяльності в регіоні. Регіон має поклади різних корисних копалин, таких як нафта, природний газ, кам'яне вугілля, нерудні корисні копалини, кам'яна і калійна сіль, кольорові метали, будівельні матеріали тощо, що в свою чергу дає сприятливі умови для розвитку промисловості.

У другому розділі проаналізовані особливості людського потенціалу Карпатського макрорегіону, такі як чисельність, склад та розселення населення, демографічна ситуація та трудові ресурси. Серед основних особливостей можна виділити: зважаючи на природно-рельєфні особливості,

регіон – найменш урбанізований український регіон; різноманітність етнічного складу населення, що визначається межуванням із європейськими країнами – тут проживають поляки, угорці, румуни, молдавани, словаки, євреї та ін.; різноманітність та високий показник релігійності; найменший рівень смертності, який пов'язаний із переважним молодим населенням; регіон має значні трудові ресурси, але рівень безробіття тут найвищий по Україні.

Також охарактеризовано господарство Карпатського макрорегіону, розкрити особливості виробничого та агропромислового секторів, соціальної сфери та транспорту, визначені сучасні тенденції та перспективи соціально-економічного розвитку макрорегіону, також представлений SWOT-аналіз, в якому визначені сильні та слабкі сторони регіону, можливості і загрози. Серед галузей промисловості за розвитком можна виділити гірничодобувну, машинобудівну, харчову, хімічну, лісову, легку, деревообробну, виробництво будматеріалів, сільське господарство. В районі найвищий показник залізничного та автомобільного транспорту. В регіоні розвинений туристичний та рекреаційно-оздоровчий комплекс, який має загальнодержавне і міжнародне значення. Тут знаходяться всесвітньовідомі великі курорти – Моршин, Трускавець, Яремча, Поляна, Ворохта, Шаян. Перспективними пріоритетними галузями розвитку господарства району є рекреаційне господарство (перш за все гірськолижний та пішохідний туризм), деревообробна і хімічна промисловість, сільськогосподарське виробництво, працевістки машинобудівні галузі.

Тож, в цілому Карпатський макрорегіон має потужний природний, соціальний, промисловий та туристичний потенціал для подальшого розвитку та підвищення якості та рівня життя населення та економіки країни в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко В.М., Дітчук І.Л., Заставецька Л.Б. Географія: підр. для 8 кл, Київ, Перун, 2021. – 296 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://shkola.in.ua/1958-heohrafiia-8-klas-boiko-2021.html>
2. Буркинський Б.В. Актуальні проблеми та перспективи розвитку Карпатського регіону / Економічний часопис-XXI. 2015. – № 9-10. – С. 115-116. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ecchado_2015_9-10_28
3. Гаман П.І. Формування механізмів прискореного інноваційного розвитку рекреаційного потенціалу Карпатського регіону України (Теоретико-методологічні засади) // Економіка та держава. – 2008. – №11. – С. 82-83. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.in.ua/pdf/11_2008/24.pdf
4. Гнатович О.Д., Гриньох Н.В. Оцінка привабливості туристичних ресурсів Карпатського регіону/ Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського Випуск 17. 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/31.pdf>
5. Екологічний паспорт Закарпатської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua/protection/protection1>
6. Екологічний паспорт Івано-Франківської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua/protection/protection1>
7. Екологічний паспорт Львівської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua/protection/protection1>
8. Екологічний паспорт Чернівецької області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua/protection/protection1>
9. Економічна та соціальна географія України. Районна частина / Електронний підручник // Мезенцева Н.І., Мезенцев К.В., Київ, 2008, 138 с.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/Ekonomichna_ta_sotsial_na_geografiya_ukrayini_Mesentseva.pdf?id=f9485ba0-00e3-4dae-a2ef-bedc645b939c

10. Заграновська М.Я., Настюк М.Г. Територіально-галузеві особливості інвестування в Карпатському економічному районі / Науковий вісник Чернівецького університету, Географія, Випуск 614-615 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://dspace.chnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1996>

11. Заставний Ф.Д. Географія України. – Львів, 2002. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/item/0009964>

12. Іщук С.І. Географія промислових комплексів: Підручник – К. : Знання, 2011. – 375 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://textbook.com.ua/rps/1473452852>

13. Карпатський регіон: актуальні проблеми та перспективи розвитку : монографія: у 8 т. / Інститут регіональних досліджень НАН України; наук. ред. В. С. Кравців; відп. ред. У. Я. Садова. – Львів, 2013. – 454 с.

14. Масляк П. О. Географія України: Пробний підручник для 8-9 класів середньої школи – К.: Зодіак-ЕКО, 1996. – 432 с [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eduknigi.com/geo_view.php?id=1

15. Машіка Г.В. Аналіз тенденцій розвитку трудового туристичного потенціалу Карпатського регіону // Туризм і рекреація: наука, освіта, практика: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (24 квітня 2018 р.) – Мукачево, 2018. – С.165-168. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/33764>

16. Машіка Г.В. Вплив інституціональних чинників на розвиток і формування господарського потенціалу Карпатського регіону // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: «Геологія, географія» : зб. наук. Праць, Дніпропетровськ, 2016. – Том 24 (1), Випуск 18. – С.82-89. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace-msu.edu.ua:8080/handle/123456789/1188>

17. Машіка Г.В. Географія господарського потенціалу Карпатського регіону: монографія / Г.В. Машіка. – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2017. – 324 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/33589/1/Geography_of_%20economic_%20potential_%20of_%20the_%20Carpathian_%20region.pdf
18. Машіка Г.В. Місце і роль соціально-економічних чинників у формуванні господарського потенціалу Карпатського регіону // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія : «Геологія. Географія. Екологія» : Зб. наук. праць. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. – Вип. 44. – С.113-121. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhG_2016_44_16
19. Машіка Г.В. Оцінка компонентної структури господарського потенціалу Карпатського регіону // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія «Географія», 2016. – Вип. 2(65)– С.29-33. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/33578?locale=ru>
20. Мезенцева Н.І., Мезенцев К.В. Суспільно-географічне районування України. – К., 2000. 128 с.
21. Немець Л. М., Сільченко Ю. Ю., Вірченко П. А. Економічна і соціальна географія України. Навчальний посібник. – Харків, 2014. – 265 с. <http://soc-econom-region.univer.kharkov.ua/wp-content/uploads/2017/2017/07/Вірченко-сільченко-Немець-ЕСГУ.pdf>
22. Офіційний сайт Головного управління статистики у Закарпатській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua>
23. Офіційний сайт Головного управління статистики у Івано-Франківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ifstat.gov.ua/>
24. Офіційний сайт Головного управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lv.ukrstat.gov.ua/>

25. Офіційний сайт Головного управління статистики у Чернівецькій області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/>
26. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
27. Офіційний сайт Закарпатської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://carpathia.gov.ua/>
28. Офіційний сайт Івано-Франківської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.if.gov.ua/>
29. Офіційний сайт Львівської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://loda.gov.ua/>
30. Офіційний сайт Чернівецької обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bukoda.gov.ua/>
31. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. – К., 1998. 315 с.
32. Пестушко В.Ю., Уварова Г.Ш., Довгань А.І. Географія (поглиблений рівень): підручник для 8 кл. ЗНЗ, Київ, Генеза, 2021. – 304 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://shkola.in.ua/1910-heohrafiia-8-klas-pestushko-2021-pohlyblene.html>
33. Продуктивні сили економічних районів України /За ред. Б.М.Данилишина. – К., 2000. 397 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
34. Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області на період 2021-2027 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://carpathia.gov.ua/diyalnist/ekonomichnij-blok/regionalni-programi-rozvitku>
35. Регіональна стратегія розвитку Івано-Франківської області на період 2021-2027 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.if.gov.ua/strategiya-rozvitku-ivano-frankivskoyi-oblasti>
36. Регіональна стратегія розвитку Львівської області на період 2021-2027 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://loda.gov.ua/documents/49999>

37. Регіональна стратегія розвитку Чернівецької області на період 2021-2027 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bukoda.gov.ua/documents/strategiya-rovzitku-oblasti>
38. Руденко В.П. Український природно-ресурсний потенціал: навч. посібник. – Чернівці: Рута, 2005. – 306 с.
39. Соціально-економічна географія України /За ред. О.І.Шаблія. – Львів, 2000.
40. Статистичний збірник «Регіони України» у 2021 (Частина I) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
41. Статистичний збірник «Регіони України» у 2021 (Частина II) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
42. Хвесик М.А. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка : навч. посіб. К. : Кондор, 2004. – 344 с.
43. Шаблій О.І. Географічне і геополітичне положення Українських Карпат // Карпатський край. – 2012. – № 1. – С. 113-122. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kkr_2012_1_15
44. Шахраюк-Онофрей С.І. Проблеми та перспективи комплексного розвитку економіки Карпатського регіону [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/13_NMN_2011/Economics/13_86485.doc.htm
45. Ukrainian maps [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://tdukr.maps.arcgis.com/apps/MapJournal/index.html>